

Estetisk-Filosofisk fakultet

Brita Ahlenius

Hinduisk religiös utövning i vardagen

En studie av brahminska kvinnors puja i Benares

Religionsvetenskap
D-uppsats

Datum: 06-03-25
Handledare: Marc Katz
Examinator: Marc Katz

Förord

Äntligen sitter jag med den färdiga uppsatsen i min hand. Måste erkänna att jag under vissa perioder var tveksam till att den någonsin skulle bli skriven. Särskilt svårt kändes det efter min vistelse i Indien 2004 då jag under resan hem, på ett tåg mellan Banaras och Delhi blev bestulen på min ryggsäck som innehöll datorn där den nästan färdiga uppsatsen fanns sparad. I ryggsäcken fanns också alla de minidiscar där intervjuerna från fältarbetet var inspelade. Kvar hade jag bara transkriptionerna av intervjuerna. Det var tungt att börja om, men genom stöd och uppmuntran från vänner, familj och lärare på universitetet lyckades jag till slut färdigställa arbetet.

Jag vill här ta tillfället i akt att tacka alla dem som hjälpt mig under arbetets gång. Först och främst vill jag tacka Marc Katz och Karlstads universitet som gång på gång har gjort det möjligt för mig att åka till Indien och Banaras för att studera. Jag vill också tacka Linneaus-Palme stiftelsen som genom sitt stipendium gav mig de finansiella medel jag behövde för att kunna åka till Indien ännu en gång.

Jag vill tacka mina underbara föräldrar som alltid stöttar mig vilka beslut jag än fattar och vilka vägar jag än väljer i livet. Ett särskilt tack till mamma som alltid ställer upp och korrekturläser det jag skriver.

Mina väninnor Kristina Myrvold och Helena Pettersson har varit till stor hjälp när det gäller att granska uppsatsen och komma med tips och idéer om hur den kan förbättras. Jag är djupt tacksam över allt det arbete som ni lagt ner på att hjälpa mig!

From the bottom of my heart I want to thank the 10 women in Assi that let me into their homes and into their lives. They replied to all my questions even if they sometimes found them strange and difficult. It's thanks to them that it was possible for me to do my fieldwork and write this essay. I'll always be grateful to all of you for your open hearts and your cooperation!

Thanks to Rakesh Singh at Harmony Bookshop who's always supporting me and helping me in finding the literature I need.

Last, but definitely not least, I want to show my gratitude to my best friend and field assistant Ajay Pandey, Pinku. Without you, your great support, your help and your friendship I would never have been able to carry out my fieldwork and this essay would never have existed. THANK YOU!

I also want to thank Devesh Pandey, Betu, and Dinesh Pandey, Ditu, who helped me when Pinku was busy with other work. You guys were excellent!

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 3
1.1 Bakgrund	s. 3
1.2 Frågeställningar	s. 3
1.3 Undersökningsgruppen	s. 4
1.4 Intervjuerna	s. 5
1.5 Litteratur	s. 7
1.6 Disposition	s. 9
1.7 Begrepp	s. 10
1.7.1 Vad är en puja?	s. 10
1.7.2 Gudsbegreppet	s. 14
1.7.3 Övriga begrepp	s. 15
2. Tio kvinnor berättar om sin puja	s. 16
2.1 Laxmi	s. 17
2.2 Dulari	s. 20
2.3 Anjali	s. 23
2.4 Shail	s. 25
2.5 Asha Rani	s. 27
2.6 Prabha	s. 29
2.7 Lajjawati	s. 31
2.8 Badaihi	s. 34
2.9 Kusumleta	s. 36
2.10 Swati	s. 38
3. Inför pujan – det dagliga badet	s. 41
4. Undersökningsgruppens pujor	s. 45
5. Traditionsförmedling	s. 49
6. Varför utföra en puja?	s. 52
6.1 ”Det jag gör för mig själv vill jag också göra för gud”	s. 52
6.2 Gud är personlig och närvarande	s. 54
6.3 Val av bön	s. 57
5.3 Varför utför kvinnorna i Benares puja?	s. 59
7. Slutdiskussion	s. 62
8. Ordförklaringar	s. 68

9. Källförteckning	s. 73
9.1 Referenslitteratur	s. 73
9.2 Muntliga källor	s. 74
Bilaga 1: Opening questions	s. 75
Bilaga 2: Opening questions – in hindi	s. 76

1. Inledning

1.1 Bakgrund

När man, som jag, studerar religionshistoria vid Karlstads universitet får man möjlighet att åka till staden Benares vid Ganges strand i norra Indien för att skriva uppsatser på C- och D-nivå. Tillsammans med en grupp studenter lever man på universitetets studiecenter Ganga Mahal som ligger alldeles vid Ganges på *Assi Ghat*.

Jag har vid tre tillfällen rest med universitetet för att genomföra fältarbete och skriva uppsatser i Benares. Det har handlat om uppsatser i religionshistoria och examensarbete på gymnasieläroprogrammet.

Vid mina två första vistelser i Benares skrev jag uppsatser som framförallt var inriktade på mytologi, moderna media och i viss mån ikonografi. När jag, år 2001, återvände till staden för min tredje vistelse där ville jag skriva om något annat. Jag skulle skriva D-uppsats i religionshistoria och ville ge mig in på ett område som jag tidigare inte hade utforskat. Jag hade under de föregående besöken i staden ständigt mötts av religiös aktivitet vid olika festivaler och i olika tempel, men aldrig engagerat mig djupare i människornas förhållande till gud. Därför bestämde jag mig för att jag denna gång skulle titta närmare på en grupps religiösa handlingar. Men jag ville inte fokusera på speciella festivaler eller högtider utan ville se religionen i vardagen. Jag ville undersöka vilken religiös aktivitet som ägde rum i hemmen varje dag året runt. Det var med denna önskan som arbetet med den här uppsatsen inleddes.

1.2 Utgångspunkter

Det är uteslutande hinduiska kvinnor som är intervjuade i den här undersökningen. Andledningen till att jag valt kvinnor är att jag upplevt att det inte finns så mycket skrivet om dem när det gäller just dagliga religiösa handlingar. Dessutom har jag själv under mina tidigare besök i Indien mest kommit i kontakt med män och ville nu få en liten inblick i kvinnornas värld.

Jag har själv läst mycket lite om just hinduiska kvinnors religiösa vardag, men jag visste, sedan mina tidigare besök i Indien och Benares, att många kvinnor är i högsta grad aktiva deltagare i det religiösa livet. Jag ville lära mig mer om detta och bestämde mig därför för att genomföra mitt fältarbete bland just kvinnor. Jag ville undersöka om hinduiska kvinnor utför

några dagliga religiösa handlingar och varför de gör detta. För att söka svar valde jag att utgå från tre grundfrågeställningar:

1. Utför kvinnorna i gruppen några dagliga religiösa handlingar?

2. (I sådana fall) Vilka religiösa handlingar utför de dagligen (Tillvägagångssätt? Finns det några likheter/olikheter)?

3. Varför utför kvinnorna dessa handlingar? (Hur förklarar de ritualerna de utför?)

Det är ju tydligt att jag utgår ifrån att kvinnorna i undersökningsgruppen är religiösa och att de faktiskt utför religiösa handlingar. Man skulle kanske därför kunna säga att frågeställning 2 och 3 är de centrala frågorna. Jag har utgått från att svaret på fråga 1 blir jakande och de övriga frågeställningarna bygger på detta (eventuella) svar. Kan kanske verka konstigt att jag redan från första stund utgår från att jag vet vilket svar jag ska få på första frågan, men det är ju så att om svaret på den frågan skulle bli nekande skulle det inte bli mycket av den här uppsatsen och jag skulle tvingas till att byta inriktning.

Syftet med uppsatsen och frågeställningarna var alltså att på något sätt kartlägga de religiösa handlingar som utförs dagligen av de kvinnor jag har intervjuat. Jag ville veta exakt vad de gör och varför och hoppades att jag genom min undersökning skulle få mer insikt/kunskap om hur hinduiska kvinnors vardagliga ritualer utförs och förklaras av kvinnorna själva.

1.3 Undersökningsgruppen

Jag försökte att intervjua kvinnor från en så homogen grupp som möjligt. Gruppen består av tio kvinnor och alla tillhör det *varna* som går under benämningen *brahminer*. Det vill säga att de tillhör det översta skiktet i det hinduiska kastsystemet. Alla kvinnor kommer också från familjer som tillhör högt placerade *jatis*, man kan med andra ord säga att de är högkastiga inom kastet.

Alla kvinnor i gruppen är gifta och har barn. Endast en av kvinnorna är yrkesverksam. Övriga jobbar i hemmet och har huvudansvaret för att sköta det och familjen. Deras män arbetar och är därför borta större delen av dagen.

Alla informanter bor i ett avgränsat geografiskt område. De lever i hus längs en gata som löper parallellt med floden Ganges och *Assi Ghat* i området Assi i Benares. De lever på sträcka på runt 150 – 200 meter som sträcker sig söder ut från Ganga Mahal (Karlstads universitets studiecenter) fram till och med den första smala gränd som leder upp till Assi road (precis vid Anyan bir). Eftersom gatorna inte har några namn är det lite svårt att ange

platsen så att vem som helst kan finna den. Men känner man till Assi vet man vilken sträcka det handlar om.

Jag valde att begränsa gruppen på detta sätt för att skapa en väl avgränsad, homogen grupp och på det sättet kunna dra vissa slutsatser om åtminstone denna lilla grupp i samhället.

Att jag valt just kvinnor som är *brahminer* är mer ett så kallat bekvämlighetsurval. Mina kontakter bland kvinnor och särskilt gifta kvinnor är mycket begränsat och därför valde jag att intervjua kvinnor som min fältassistent kände till och kunde upprätta kontakt med. Han är själv *brahmin* och bor i ett område där det bor mest *brahminer*. De kvinnor som intervjuats lever i samma område som honom och känner honom sedan tidigare, vilket underlättade i intervjusituationen.

Jag är dock medveten om att valet av manlig fältassistent kan skapa vissa problem när det är kvinnor som ska intervjuas. Särskilt i ett samhälle som det indiska där män och kvinnor är väldigt åtskilda. Jag upplevde dock inte under arbetets gång att kvinnorna var obekväma med min fältassistent. De flesta av dem har känt honom sedan han var barn och verkade vara trygga i hans närvaro.

1.4 Intervjuerna

Undersökningen och dess resultat är baserat på intervjuer som jag utfört med de tio kvinnor som ingår i undersökningsgruppen. Jag har även gjort vissa jämförelser med liknande studier. Till exempel Anne MacKenzie Pearsons *Because it gives me Peace of mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*, som just är fokuserad på hinduiska kvinnors ritualer. Tyngdpunkten i den här uppsatsen ligger dock på det empiriska underlag som jag har införskaffat under fältarbetet.

Från början planerade jag att göra deltagande observationer som ett komplement till intervjuerna. Flera av kvinnorna i gruppen tyckte dock att det var pinsamt att utföra *puja* i min närvaro och ville helst inte att jag skulle observera dem. Av hänsyn till deras önskan valde jag att inte utföra detta moment.

Jag försökte ge mig in i mitt fältarbete med så lite förutfattade meningar som möjligt. Jag ville undvika att styra innehållet i intervjuerna allt för mycket och för att kunna göra det började jag inte läsa litteratur som behandlade mitt ämnesområde förrän intervjuerna hade påbörjats. Anledningen till att jag valde detta arbetssätt var för att undvika en så kallad applikations-modell, det vill säga att applicera förutfattade föreställningar och teorier på ett empiriskt material.

Min erfarenhet är att om man väldigt påläst inom ett område är det väldigt lätt att ställa alltför ledande frågor och ”lägga ord i munnen på folk”. Genom att vänta med litteraturstudierna lät jag istället mina informanter leda in mig i deras religiösa värld och de fick styra vad jag sedan skulle fokusera på i litteraturen.

Självklart är det oundvikligt att gå in i en intervjusituation i en annan kultur utan förutfattade meningar. Exempelvis mina frågeställningar har utgått från att informanterna skulle utföra några slags dagliga religiösa handlingar. Det är verkligen en förutfattad mening. Mitt tillvägagångssätt förhindrade dock till viss del att jag lade ord i informanternas munnar och stoppade dem på så sätt att ge mig svar som de kanske annars inte skulle ha gett. Genom tidigare intervjuer som jag genomfört har jag lärt mig att den man intervjuar gärna vill svara det som han eller hon tror att intervjuaren vill höra, de vill ge normativa svar. Genom att inte läsa in mig på ämnet var jag till att börja med rätt okunnig inom området och kvinnorna behövde inte känna att jag hade de rätta svaren. Det var tolkningen av deras utsagor och berättelser som ledde mig och fick mig att införskaffa nya kunskaper.

Jag träffade alla kvinnor i gruppen två gånger var. Första mötet utgick jag från ett gemensamt frågeschema.¹ Under samtalets gång såg jag till att få alla de frågorna besvarade. Utifrån de svar som kvinnorna gav vid det första tillfället skapade jag sedan följdfrågor, där jag gick in på detaljer i det som de hade berättat om och fick tidigare utsagor förklarade för mig. Hur frågorna vid det andra mötet såg ut var baserat på vad kvinnan hade berättat och svarat under det första intervjutillfället.

Alla intervjuer har ägt rum hemma hos informanterna. Jag anser att de man intervjuar ofta blir mer avslappnade om de befinner sig i en familjär miljö. De flesta kvinnorna i undersökningsgruppen tillbringar också sin mesta tid innanför hemmets väggar. Deras huvudsakliga syssla är att ta hand om hemmet och barnen. De ger sig sällan ut på egen hand och rör sig oftast inom ett mycket begränsat område. På grund av detta skulle därför en intervju utanför hemmet kunna leda till oro. Dessutom tycker jag mig få en lite bredare bild av den jag intervjuar om jag får se henne i hennes hemmiljö och möta hennes familj.

Familjen kan dock ibland utgöra ett störningsmoment då även övriga familjemedlemmar vill vara med och svara på frågor. Jag har dock haft väldigt lite problem med det under detta fältarbete. Det är bara vid intervjuer med två av kvinnorna i undersökningsgruppen som familjemedlemmar har lagt sig i intervjun i övriga fall har familjen hållit sig i bakgrunden och låtit den som intervjuas själv svara på frågorna.

¹ Se Bilaga 1 och Bilaga 2

Vid ena tillfället var det kvinnans gamla svärföräldrar som satt med och ibland svarade de på frågorna som jag ställde. Kvinnan som intervjuades var dock noga med att alltid ge sina egna svar på frågorna, men det finns naturligtvis en risk att hennes svar påverkades av svärföräldrarnas närvaro.

När det gällde det andra tillfället upplevde jag problemet som större. Vid de intervjuerna satt kvinnans make med och svarade ofta på frågorna som ställdes. Vid flera tillfällen lade han ord i hennes mun och rättade henne om hon gav svar som han ansåg vara felaktiga. Ibland var det svårt att få reda på vad kvinnan själv egentligen tyckte och tänkte. Jag och tolken gjorde dock allt för att få reda på kvinnans personliga åsikter.

Alla intervjuer har skett med hjälp av tolk. Tolken har översatt från engelska till hindi och vice versa, så ingen del av kommunikationen har ägt rum på svenska. Detta kan leda till lite svårigheter då en fråga och ett svar ska översättas i tre led (hindi-engelska-svenska), men jag har haft ett gott samarbete med min fältassistent/tolk och fått all den hjälp jag behövt för att få fram så korrekta översättningar som möjligt.

Intervjuerna spelades också in på minidisc och tillsammans med fältassistenten gick jag sedan igenom dem för att reda ut eventuella oklarheter. Dessutom transkriberades alla intervjuer.

1.5 Litteratur

För att få mer kunskap om kvinnors plats i den hinduiska religiösa traditionen har jag använt mig av böcker som är fokuserade just på kvinnor och deras religiösa liv, till exempel *Leslies Roles and Rituals of Hindu Women* och *Sharmas Women in Indian Religions*. Det har dock visat sig att mycket lite finns skrivet om just den typen av religiösa handlingar som jag intresserat mig för. Den mesta litteratur som finns inom ämnet behandlar religiösa handlingar vid speciella festivaler och *vratas*. Dessa påverkar i och för sig vardagslivet under den period de pågår, men jag har varit ute efter att finna religiös aktivitet som pågår varje dag året runt. Litteraturen har dock hjälpt mig strukturera min uppsats och även förklarat olika begrepp som jag inte var insatt i sedan tidigare.

Särskilt mycket hjälp har jag fått från Anne MacKenzie Pearsons bok *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*. Hennes bok fokuserar på *vrata*, men när jag last boken visade det sig att hennes tillvägagångssätt är väldigt likt det jag använt mig av under fältarbetet. Hon har också gett sig in i intervjuerna utan att i förväg ha läst på allt för mycket. Hon har intervjuat kvinnorna en och en i deras hem och har låtit

deras svar och berättelser styra de frågor hon ställt. Hon har även i vissa fall fått liknande svar som jag och hennes bok har varit ett stort stöd för mig när det gäller framförallt upplägget på min uppsats. Genom boken har jag fått tips på hur jag kan disponera och presentera resultatet av mitt fältarbete.

Förutom böcker om kvinnornas plats har jag använt mig av litteratur som behandlar hinduism i stort, som *Hinduismen – Historia, tradition mångfald* av Jacobsen, *Hinduism – a Short Introduction* och *A Survey of Hinduism*, båda av Klostermaier. Dessa har fungerat lite som uppslagsverk och har även gett mig möjlighet att jämföra mina resultat med andra äldre undersökningar. I flera av böckerna finns t.ex. *pujans* struktur beskriven och jag har med hjälp av detta kunna dra vissa slutsatser om en *pujas* uppbyggnad och även se på likheter och skillnader gentemot de *pujor* som kvinnorna i undersökningsgruppen utför. I boken *Puja & Samskara* skriver författarna väldigt redogörande om just en *puja*. Problemet med många av de här böckerna är att de oftast fokuserar på mäns, inte kvinnors, religiösa handlingar, men det går ändå att dra paralleller. Jag tror att just detta är något som man stöter på när man jobbar med kvinnor inom hinduismen, just p.g.a. att det finns så mycket mer skrivet om män. Min känsla är dock att det sker en förändring och mer och mer kommer att finnas skrivet om kvinnor. Jag erfar att det idag skrivs mycket böcker om hinduiska kvinnor framförallt ur ett genusperspektiv och inom feministisk forskning. Detta öppnar upp studierna om kvinnor och kan medföra att även religionshistorisk forskning blir mer inriktad på kvinnor och deras förhållande till religion.

Diana Ecks *Darsan – Seeing the Divine Image in India* har jag haft mycket användning av, särskilt när det gäller att förklara och reda ut det hinduiska gudsbegreppet och sättet man upplever gud inom hinduismen. Detta är ett synsätt som ibland kan vara svårt att förstå.

Jag har även använt mig av några religionsteoretiska böcker som *Riter och ritteorier – Religionshistoriska diskussioner och teoretiska ansatser* och *Theory and Method in Religious Studies – Contemporary Approaches to the Study of Religion*. Dessa har dock mest varit som en källa till inspiration och idéer. Min uppsats kommer inte att innehålla några teoridiskussioner av den enkla anledning att jag inte är tillräckligt insatt. Jag har dock använt mig av denna litteratur för att öppna ögonen på mig själv och upptäcka att man kan se på resultatet av min undersökning på olika sätt och från olika synvinklar.

För information som jag inte har hittat någon annanstans har jag tagit hjälp av böcker som *Hanuman chalisa*, som är en populär bön till guden Hanuman och *Manusmrti*, av många ansedd som den viktigaste i den så kallade Dharma Shastrik-litteraturen. Detta kan sägas vara

en lagbok med regler som en hindu ska följa. I denna bok regleras sociala och religiösa aspekter av livet som hindu. Många av dessa föreskrifter följs inte idag.

Litteraturen har i alla avseenden hjälpt mig att föra en diskussion om de resultat jag har fått fram under mina intervjuer. De har gett mig material att jämföra med, fördjupa med, förklara med och även strukturera efter.

1.6 Disposition

Uppsatsen har jag disponerat på ett sätt som jag hoppas ska göra att det är lätt att följa uppsatsens röda tråd.

Här i inledningskapitlet redovisar jag hur jag gått till väga med min undersökning, hur undersökningsgruppen sett ut, vilken sorts litteratur jag har använt och framför allt förklarar jag de två mest centrala begreppen i detta arbete. Begrepp vars innebörd man som läsare måste veta för att kunna förstå och följa det som skrivits i uppsatsen.

Kapitel två som är det absolut längsta kapitlet, är en presentation av de tio kvinnor som deltagit i min undersökning. Kapitlet är också en redovisning av det de berättat för mig under intervjuerna. Eftersom det är de här kvinnorna som har gjort mitt arbete möjligt att genomföra vill jag ge dem alla chansen att få sina röster hörda. Detta innebär att kapitlet ibland innehåller upprepningar, av den enkla anledning att kvinnorna utför liknande handlingar. Jag har dock inte velat ta bort detta, utan vill att var och en av kvinnorna ska få en möjlighet att i detta kapitel redogöra för sin situation och sina handlingar och tankar. I resten av uppsatsen analyseras deras gemensamma svar, men i det första kapitlet presenteras de enskilt.

Efter det kapitlet ”Tio kvinnor berättar om sin puja” fortsätter uppsatsen med att på ett mer systematiskt sätt redovisa och diskutera resultatet av fältarbetet. Kapitel tre handlar om förberedelserna inför en *puja*, som till största del består av att göra sig ren inför stunden inför gud. Detta leder till kapitel fyra som fokuserar på *pujans* upplägg och utförande. I detta kapitel redovisas det resultat jag fått fram i den här undersökningen. Jag strukturerar också upp hur den dagliga *pujan* utförs bland mina informanter.

Kapitel fem handlar om hur traditionen att utföra en *puja* på det sätt som, kvinnorna har beskrivit, har förmedlats och förmedlas.

I det sjätte kapitlet behandlar jag frågan ”Varför”. Här sammanställs de förklaringar kvinnorna gett till varför de utför sina dagliga religiösa handlingar och varför de går tillväga på det sätt som de gör.

Sedan avslutas uppsatsen med en slutdiskussion där jag utifrån min tolkning besvarar de frågeställningar jag inledde uppsatsen med. Jag för ett resonemang kring resultaten av undersökningen och lägger också fram några nya frågeställningar och tankar som väckts under arbetets gång.

1.7 Begrepp

Nedan följer förklaringar av några av de begrepp som återkommer om och om igen i texten och vars innebörder kanske inte är helt självklara.

1.7.1 Vad är en puja?

Begreppet *puja* är ett begrepp som är återkommande i den här uppsatsen. Det är kring detta begrepp som det mesta i undersökningen cirkulerar, därför kommer jag här att utförligt förklara vad det innebär.

Ordet *puja* kommer från roten *puj* som betyder ”to make offering”², d.v.s. att ge, eller att erbjuda. Traditionen med att ge, eller erbjuda saker till det gudomliga härstammar ända från vedisk tid (1750 – 500 f. Kr.³). Under den vediska perioden offrades det som gavs till elden. Efterhand blev de gudar som dominerar hinduismen idag allt mer populära och tog över efter de vediska gudarna. *Pujan* tog med detta över som dominerande kultform. Gudarna kom nu att vara med vid *pujan* som synliga deltagare i form av statyer eller bilder, vid den vediska ritualen inbjöds de som osynliga åskådare. Med detta ändrades också sättet att ge gåvor till det gudomliga. Idag ges inget till elden utan gåvorna ges direkt till gudarna, genom att de läggs framför gudabilderna och statyerna.⁴

Den *puja* som sker framför de gudabilder som finns i hemmet kan också kallas för *devapuja*. Denna sorts *puja* kan, till skillnad från den vediska *homa*-ritualen, utföras av både kvinnor och män. *Homa*-ritualen var ofta begränsad till männen. *Devapujan* är ett sätt att inbjuda, motta och underhålla gudomen som en kunglig gäst.⁵

² *Puja & Samskara*, s. 3

³ *Hinduismen – Historia, tradition, mångfald*, s. 47

⁴ *Ibid.*, s. 299

⁵ *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*, s. 138 f

De olika gåvor som ges till gud under en *puja* kan också kallas för olika steg i *pujan*, olika sätt att ge guden sin uppmärksamhet, olika sätt att visa vördnad till gud. Dessa olika steg kallas för *upacaras*, Diana Eck översätter detta med ”honor offerings”.⁶

I boken *Puja & Samskara* av Tachikawa, Hino och Deodhar skrivs det mycket om en *puja* som utförs i ett tempel som heter Catuhsrangi mandir. Den *puja* som beskrivs i boken kallas för *Sadasa-upacara-puja* och är en *puja* som utförs i 16 steg, *upacaras*.⁷ Enligt författarna utgör denna *puja* normen, eller ramen för all hinduisk gudsdyrkan.⁸

De 16 steg som sägs utgöra normen är:

1. Väcka guds uppmärksamhet, invitera gud
2. Erbjud gud en plats att sitta på
3. Erbjud vatten till gud för att tvätta hans fötter
4. Erbjud heligt vatten
5. Erbjud vatten för att skölja munnen
6. Bada gud
7. Ge gud klädesplagg
8. Ge gud ett klädesplagg att ha på överkroppen
9. Ge gud saker som doftar gott
10. Ge blommor
11. Ge rökelse
12. Erbjud en lampa (lykta)
13. Erbjud mat
14. Medurs cirkulera runt gud
15. Hälsa gud (namaskara)
16. Ge blommor samtidigt som *mantran* reciteras⁹

I *Puja & Samskara* finns också att läsa att *arti* inte var del av ”original*pujan*”, men att den nu lagts till och utgör höjdpunkten i den *puja* som utförs i det tempel som de har observerat.¹⁰ Även Diana Eck skriver att en *puja* helst skall bestå av 16 steg. Hon säger att 16 steg anses vara ett bra antal för en komplett *puja*, men listar inte vilka dessa 16 steg är.¹¹

Det finns andra författare som listar vilka steg som ingår, eller bör ingå, i en *puja*. Klaus Klostermeier gör en genomgång i *A Survey of Hinduism*. Där skriver han att en *puja*

⁶ *Darsan – Seeing the Divine Image in India*, s. 47

⁷ *Puja & Samskara*, s. 3

⁸ *Ibid.*, s. 8

⁹ *ibid.*, s. 5ff

¹⁰ *Puja & Samskara*, s. 57

¹¹ *Darsan – Seeing the Divine Image in India*, s. 47

egentligen skall bestå av 64 steg, men fortsätter med att säga att det bara är ett fåtal av dessa som används vid de *pujor* som utförs i hinduiska hem.¹² Klostermeier nämner i sin genomgång arton olika steg:

1. Gud inviteras
2. Erbjuder gud en plats att sitta vid
3. Ge vatten till guds fötter
4. Ge vatten för att tvätta händerna
5. Ge vatten för att skölja munnen
6. Ge vatten till bad
7. Ge löv till att klä gud i
8. Ge helig tråd, yajna
9. Ge *chandan*, sandelpasta
10. Ge blommor
11. Tända rökelse
12. Tända lampan
13. Ge lagad mat
14. Ge betelnötter
15. Ge lite pengar
16. Hälsa gud, namaskara
17. Cirkulera runt gud
18. Kasta blommor över gud medan mantran reciteras¹³

Det är ju uppenbart att Klostermeier och författarna till ”Puja & Samskara” uppvisar stora likheter i sina genomgångar av en *pujas* olika steg, trots att den ena boken handlar om en *puja* som utförs i ett tempel och det i den andra ges en redovisning av vilka steg som ingår i en *puja* som utförs i hemmet. Visst förekommer det vissa skillnader, men till största del är det samma tillvägagångssätt som redovisas. Det är lätt att se att en *puja* följer ett rätt givet mönster, då två olika undersökningar ändå har kommit fram till så liknande resultat. Ännu mer tydligt blir den generella strukturen när man tittar på fler författares redogörelser för vad som skall/brukar ingå i en *puja*, som hålls i hemmet.

I *Hinduismen – Historia, tradition, mångfald* påpekar Knut A. Jacobsen att den *puja* som utförs i hemmet inte skiljer sig särdeles mycket från den som hålls i templet. Han säger att den som utförs i hemmet ofta blir lite enklare, då personerna som skall utföra *pujan* ofta har många andra saker att göra och därmed inte kan lägga ner så mycket tid som tempelpräster

¹² *A Survey of Hinduism*, s. 155

¹³ *Ibid.* s. 155f

kan göra. Även Jacobsen gör en kort genomgång av vilka steg som vanligen utförs vid en *puja* i hemmet och han nämner exakt samma steg som Klaus Klostermeier, med ett undantag: Jacobsen skriver ingenting om att den som utför *pujan* går runt gudabilden.¹⁴

I *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women* skriver Anne MacKenzie Pearson om *vrata*. *Vrata* kan kortfattat sägas vara ett slags löfte som många kvinnor avger vid olika tillfällen i sina liv och vid speciella festivaler. Det är löften om att utföra vissa moment, som t.ex. fasta, för att visa Gud sin tillgivenhet, samt för att förmå gud att skänka en det man önskar, till exempel att få föda en son, eller hälsa och framgång för make och barn.¹⁵ I den här uppsatsen studeras inte fenomenet *vrata*. Mycket av det som MacKenzie Pearson skriver om i sin bok sammanfaller dock med det som kommit fram i den här studien. Bland annat diskuterar hon också ämnet *puja* och dess struktur. Även hon räknar upp en mängd steg som enligt vissa *Smṛti*-texter skall utföras vid en *puja*. Hon konstaterar dock att de flesta av de här stegen inte utförs i det vardagliga livet bland de kvinnor som hon har mött. Hon har även läst *Purana*-litteratur som beskriver hur en *puja* skall utföras när en kvinna håller ett *vrata*. MacKenzie Pearson menar att det oftast är den formen av *puja* som även utförs dagligen av kvinnor i deras hem.¹⁶ De steg som hon hittat i *vrata*-beskrivningen är dessa:

1. Bada guden
2. Ge guden sandelpasta eller parfymer
3. Ge guden blommor
4. Ge guden rökelse
5. Ge guden mat¹⁷

De olika exemplen som getts här visar att det finns vissa återkommande steg, eller *upacaras*, som utförs vid en *puja*, men de visar också att skillnader förekommer. Ta bara som exempel att Klostermeier säger att en *puja* skall bestå av 64 steg och att MacKenzie Pearson till slut hamnar på en *puja* som bara innehåller fem *upacaras*. Med detta sagt kan jag dock konstatera att, även om skillnader förekommer, så är det rätt tydligt att de *pujor* som utförs ändå bygger på en gemensam stomme.

¹⁴ *Hinduismen – Historia, tradition, mångfald*, s. 304

¹⁵ *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*, s. 1ff

¹⁶ *ibid.*, s. 139f

¹⁷ *ibid.*

Kanske kan skillnaden i resultat också bero på vilka sorts undersökningar de olika författarna har utfört. Till exempel bygger MacKenzie Pearsons resultat, på omfattande fältstudier, medan andra författare grundar sina slutsatser på litteraturstudie. Litteraturstudier kan ibland ge resultat som skiljer sig mycket från det som görs i praktiken av enskilda människor.

1.7.2 Gudsbegreppet

Det hinduiska gudsbegreppet kan för utomstående verka något förvirrande och komplicerat. Genom uppsatsen kommer läsaren att märka att jag för det mesta använder mig av ordet gud och ibland namn på specifika gudomligheter.

Ordet gud i denna uppsats är en översättning av det hinduiska uttrycket *bhagwan*. Det är ett begrepp som inbegriper alla aspekter av gud, alla guds olika ansikten. Gud kan ses som en benämning av alla gudar och inkluderar alla de olika hinduiska gudarna och deras olika egenskaper. I *Darsan – Seeing the Divine Image in India*, skriver Diana Eck angående det hinduiska gudsbegreppet:

”There are many gods, but their multiplicity does not diminish the significance or power of any of them. Each of the great gods may serve as a lens through which the whole reality is clearly seen”¹⁸

Alla gudar ses som skapare, upprätthållare och förgörare. Alla gudar är delar av samma helhet. Denna helhet kan ses som en enda gud och de olika gudarna och gudinnorna utgör olika aspekter av denna gud. När ordet gud (*bhagwan*) används är det ett samlingsbegrepp för alla dessa olika aspekter/alla dessa olika gudar.

I vissa fall har dock informanterna pratat om specifika gudar och gudinnor, som till exempel Durga, Parvati, Shiva, Vishnu, Krishna, Hanuman, Ganesh, etc. I dessa fall har jag inte använt mig av det allinklusive begreppet gud, utan återgett de specifika gudar/gudinnor som kvinnorna pratat om.

Det är svårt att reda ut det hinduiska gudsbegreppet och det finns massor av olika tolkningar av det. Vad jag vill klargöra här är dock att när jag använder begreppet gud avser det inte en specifik gudom, utan det är ett uttryck som inkluderar alla de olika aspekterna av gud.

Det är också viktigt att veta att de hinduiska gudarna är levande gudar för dem som tror på dem och tillber dem. De statyer och de bilder som finns av olika gudar och gudinnor anses innehålla den verkliga gudomen. Det är inte bara bilder, det **är** gud. Genom bilden kan gud se

¹⁸ Ibid, s.26

den som tillber honom och vi människor kan se gud. Detta är det hinduiska begreppet *darshan*, att se och bli sedd av gud och på det sättet få del av det gudomliga. *Darshan* är ett av de viktigaste momenten i hinduisk gudsdyrkan.

De olika gudarna och gudinnorna har olika personligheter och bemöts och tas om hand utifrån dessa. På grund av att gudarna är levande är det viktigt att de tas om hand om de finns i ett hem i form av en staty eller bild. Det är människans uppgift att se till att de blir väl omhändertagna.

I varje troende hinduisk familj finns en s.k. *kuldevta*. Detta är vad man skulle kunna kalla en familjegud. Den gud som generationer har skattats högst av familjens medlemmar och som på något sätt har en speciell relation till familjen. Varje enskild individ kan vid sidan av denna *kuldevta* ha en *ishtadevta*. Detta är en individs egna utvalda, föredragna gudom. Man kan säga att de är den personens favoritgud som han, eller hon, har ett speciellt förhållande till.

1.7.3 Övriga begrepp

Uppsatsen är fylld av hinduiska och indiska begrepp och uttryck. Dessa ord är skrivna med *kursiv* stil och finns förklarade i en liten ordlista i slutet av uppsatsen.

2. Tio kvinnor berättar om sin puja

I detta kapitel presenteras de tio kvinnor som intervjuades under fältarbetet. Jag kommer att ge lite bakgrundsinformation om dem för att ge en bild av kvinnorna bakom svaren, samt naturligtvis återge det de berättade om sina dagliga religiösa handlingar.

Jag vill återigen påpeka att jag lät kvinnorna själv definiera vad de ansåg vara religiösa handlingar. Detta för att de och inte jag skulle styra resultatet av undersökningen.

I tabellerna nedan presenteras lite bakgrundsfakta om kvinnorna i undersökningsgruppen, för att ge en lättöverskådlig information om detta.

Tabell 1: Bakgrundsfakta om kvinnorna i undersökningsgruppen.

	Gift	Barn	Hemmafru	Född i Benares	Utför morgonpuja	Utför kvällspuja
Laxmi	•	•	•		•	•
Dulari	•	•	•		•	•
Anjali	•	•	•	•	•	
Shail	•	•	•	•	•	•
Asha Rani	•	•		•	• ¹⁹	
Prabha	•	•	•	•	•	•
Lajjawati	•	•	•		•	•
Badaihi	•	•	•		•	•
Kusumleta	•	•	•		•	
Swati	•	•	•		•	

Tabell 2: Åldersfördelningen i undersökningsgruppen

	26-30 år	31-35 år	36-40 år	41-45 år	46-50 år	51-55 år
Laxmi					•	
Dulari			•			
Anjali		•				
Shail			•			
Asha Rani					•	
Prabha						•
Lajjawati			•			
Badaihi					•	
Kusumleta					•	
Swati	•					

¹⁹ P.g.a. att hon är yrkesarbetande hinner hon oftast inte med en fullständig puja utan nöjer sig med vad hon kallar ”mental arti”

2.1 Laxmi

Laxmi är en 50-årig hemmafru. Hon bor i ett hus tillsammans med sin man, en vuxen son och en dotter. Hon har en son till, men han är sedan många år bosatt i Katmandu, i Nepal, där han lever tillsammans med sin hustru och dotter.

Laxmi är inte född i Benares, utan flyttade hit i samband med sitt giftermål för 33 år sedan. Hennes man bodde i Benares och som brukligt är lämnade hon sin familj och flyttade till sin makes familj.

Laxmi berättar att hon utför religiösa handlingar två gånger om dagen. Hon utför en *puja* varje morgon och varje kväll. Hon förklarar att det inte finns mer tid att ägna gud då hon är strängt upptagen resten utav dagen med att laga mat och ta hand om hushållet. Laxmi berättar att hon, som kvinna, inte kan leva sitt liv som hon vill. Hon måste leva efter sin makes regler och önsknings. Därför används den mesta tiden av dygnet till att ta hand om honom och resten av familjen. Hon får inte disponera sin tid som hon själv vill. Hon lägger ned mest tid på *pujan* om morgonen, eftersom det är starten på dagen och det är mer saker som måste göras.

Laxmi börjar dagen med att utföra *nitya karma*, d.v.s. de vardagliga handlingarna sådana som skall utföras varje dag. På morgonen handlar det framför allt om att göra sig ren. Hon borstar tänderna, går på toaletten och sedan duschar hon. När hon duschar säger hon "*hare hare Gange*" när hon håller vatten över huvudet. Detta gör hon för att få känslan av att hon badar i Ganges och inte hemma i duschen. Hon förklarar att det är viktigt att göra sig ren. På detta sätt avlägsnar hon allt den orena som lämnat hennes kropp, så som t.ex. avföring och urin. Hon måste vara ren innan hon närmar sig gud annars kommer även gud att bli oren.

När hon har duschat och gjort sig ren tar hon på sig rena kläder och går direkt till husets *pujastan*, det vill säga den lilla plats/altare där *pujan* sedan utförs. Hon berör inte något på väg till platsen där gudabilderna förvaras eftersom det är viktigt att hon håller sig ren.

Hon plockar några blad från hemmets *Tulsiplanta* och tar med dem till *murtin*, gudabilden. Sedan börjar hon med att rengöra *murtin*. Hon plockar bort gårdagens blommor. Därefter diskas gudens vattenkruka som sedan fylls med nytt vatten. Hon fyller krukan med *Ganga jal*, vatten från Ganges. - Det måste inte vara *Ganga jal*, säger hon, men eftersom det finns tillgängligt för oss använder vi oss av det.

Sedan påkallar hon gudens uppmärksamhet genom att ringa i en liten klocka. - Den fungerar som guds väckarklocka, förklarar hon. Efter detta tvättar hon *murtin* med vattnet ur krukan.

– Gud har många ansvarstaganden i den här världen, säger Laxmi. Han känner mycket press och stress. Han sover på nätterna och när han vaknar på morgonen behöver han duscha, precis som vi. Även gud behöver göra sig ren. Han behöver tvätta sig av samma anledningar som vi.

När *murtin* är rengjord tar Laxmi ett stycke *chandan*, sandelträ, som hon gnuggar mot en sten för att få ut den väldoftande sandelpastan. Hon använder sedan *chandan* för att göra en *tikka*, ett märke, i gudens panna. När jag frågar varför hon använder *chandan* förklarar hon att det luktar gott och det är viktigt att gud luktar gott det får både gud och oss människor på gott humör. Sedan lägger hon till att hon inte vet mycket om *chandan*, men hon har hört att det är viktigt att ge gud ett märke av sandelpasta.

I nästa steg dekorerar hon guden med blommor. Blommorna köper hon från en *mali* nere på *ghaten*, eller så plockar hon dem från växter som de har i hemmet. Det är viktigt att ge blommor och växter till gudarna. Till Shiva ger hon *belpatra*, blad från Woodapple, Hon ger den röda blomman *gurhal* till gudinnan. *Tulsiblad* ger hon till *Shaligram*, en sten som representerar Vishnu, för om han inte får *tulsiblad* kommer han att få huvudvärk. Gudabilderna dekorerar med blomstergirlander, som fr.a. är gjorda av tagetes. Hon förklarar för mig att blommorna fyller samma funktion för gudarna som smycken gör för oss människor. Vi tycker om att göra oss fina med smycken och på samma sätt tycker gud om att vara vacker. Gud blir glad om man dekorerar honom och Laxmi mår bra när hon ser honom så vacker.

Laxmi fortsätter sedan med att erbjuda guden mat, *prasad*. Även när det gäller *prasad* spelar *tulsibladen* in, all mat måste erbjudas tillsammans med *tulsiblad*. Annars accepteras den inte av gudarna. Maten varierar från dag till dag. Hon erbjuder gudarna det som hon har tillgängligt för tillfället. Det viktiga är att ingen smakat på maten innan den ges till gud, för då blir den oren och accepteras inte. Först erbjuds gud maten och sedan kan alla andra ta del av den. Hon erbjuder gud maten för att det får henne att må bra. Hon visar sin välvilja genom att ge honom mat.

Under hela den här processen från det att hon rengör *murtin* fram till att hon erbjuder den mat reciterar Laxmi olika *mantran*. När jag frågar vilka *mantran* det handlar om svarar hon lite undvikande och förklarar att det är olika. Det varierar från dag till dag, hon reciterar *mantran* som hon kommer ihåg.

Som avslutning på *pujan* utför Laxmi en *arti*. Under *artin* sjunger hon en bön till *Sankara* (Shiva). Hon berättar att hon valt just hans *arti*, eftersom den prisar alla gudar och gudinnor. Det finns olika böner till olika gudar/gudinnor, men den hon använder inkluderar dem alla.

Hon berättar också att just denna *arti* är väldigt vanlig i just Benares, eftersom staden ju är Shivas stad.

På frågan om vad hon gör vid kvällspujan svarar Laxmi väldigt kortfattat. Hon gör ingen större *puja* på kvällen. Då handlar det mest om att säga god natt till gud och låta honom sova, förklarar hon. Hon dekorerar inte med blommor och hon tvättar inte *murtin*. Det hon gör på kvällen är att erbjuda gud mat och utföra *arti*. Hon ser dock alltid till att vara ren även inför kvällspujan. Man måste alltid vara ren när man träder inför gud, säger hon strängt.

Laxmi tillber många olika gudar vid sina *pujor*, men det finns en *kuldevta* i familjen och det är gudinnan Durga. Hon berättar att hennes svärfar och hans far installerade Durga ji i deras hem för längesedan. Hon förklarar att Durga är modergudinnan. Hon är mor till alla andra gudar. Vad som än händer kan hon inkarneras i en form som gör att hon kan lösa problemen. Det är det som är det bästa med Durga. Hon klarar allt. Laxmis mans farfar tillbad ingen annan än Durga, men hon tillber alla gudar och gudinnor, hon har ingen särskild favorit.

Hon lärde sig att utföra de här ritualerna redan som barn. Från tre års ålder fick hon ta del i sina föräldrars *pujor*. Detsamma har hon gjort med sina barn. Så snart de har varit stora nog att lära sig har de varit med när hon har tillbett gudarna. Hon har tagit med dem till tempel och låtit dem ge blommor och mat till gudarna.

Laxmi utför sina morgon- och kvällspujor varje dag. Hon säger att hon gör det för att få *darshan*. Genom *darshan* kommer alla i hennes familj att leva lyckliga och även resten av landet kommer att må bra. Hon ber aldrig gud om något för han vet vad hon vill ha.

På frågan om vad som skulle hända om hon inte utförde sina dagliga *pujor* svarar hon att då skulle hon känna sig konstig. Det skulle kännas som något fattades hos henne. Hon säger att gud inte vill att hans tjänare skall tillbe honom så mycket. Därför gör han det svårt för dem att utföra sina ritualer. Men hans tjänare fortsätter ändå att tillbe honom och då måste han ta hand om dem. Gud måste ta hand om alla dem som tillber honom.

Hon besöker inget tempel regelbundet. Hennes man tycker nämligen inte att hon skall lägga ner en massa tid på att gå i tempel och göra *pujor* hemma. Därför kan hon inte gå till templet så ofta som hon vill. Först och främst är min man min gud, förklarar hon, och gud skulle inte bli glad om jag inte tog hand om min man. När hon har tid försöker hon dock att besöka något tempel. Det hon besöker oftast ligger nära hemmet och är ett Shiva-tempel som heter Assi Sangam Ishvar.

2.2 Dulari

Dulari bor i ett stort hus vid *Assi Ghat*, alldeles intill *Ganga*. Vid båda intervjuerna träffas vi i en stor öppen hall som ligger mitt i familjens hus. Denna hall innehåller även ett litet tempel, en liten vit byggnad mitt i rummet i vilken Dulari utför sina dagliga religiösa handlingar.

Dulari är 38 år gammal. Hon har varit gift i 20 år och har två söner. Hon är inte född i Benares, utan kom hit i samband med sitt giftermål. Hon är född i en liten stad som ligger belägen mellan Kanpur och Lucknow.

Förutom Dulari, hennes man och hennes söner bor även 8 *sadhus* i huset. Hennes svärfar grundade ett *ashram* i huset under sin levnad. Dulari och hennes familj fortsätter nu att driva *ashramet*. I det rum som utgör själva *ashramet* finns en avbildning av hennes svärfar. Det är en väldigt verklighetstrogen staty och bredvid statyn är ett foto av hennes svärmor placerat.

På frågan om vilka religiösa handlingar hon gör varje dag får svarar Dulari att hon tar ett dopp i *Ganga*. Sedan går hon hem och tar hand om gud och efter det visar hon sin respekt inför sin svärfar. Sedan tar hon naturligtvis också hand om de *sadhus* som bor hos dem. Hon ger dem kläder, om de inte har några, hon ger dem en plats att bo, hon ger dem mat och hjälper dem med läkare och mediciner om de skulle bli sjuka. Om de uppför sig illa får de möta hennes vrede, berättar hon och skrattar. ”I become angry with them, I love them, I feed them.” Hon utför *seva*, en välgörande handling som är religiöst meriterande. Hon utför denna *seva* för att hennes svärföräldrar sade åt henne att göra det när hon flyttade hem till dem i samband med hennes bröllop. I början tyckte hon inte alls om det, men det gör hon nu och nu lär hon även sina söner hur de skall ta hand om *ashramet*.

Sedan fortsätter samtalet om Dularis dagliga *pujor*. Hon förklarar för mig att hennes dagliga dopp i *Ganga* är viktigt för henne. Hon säger att hon som hindu tror att ett dopp i *Ganga* gör att hon blir fri från alla sina lidanden. Dessutom gör det att hennes sinne blir glatt, samtidigt som hon blir frisk och ren, både kroppsligt och mentalt. När hon är ren efter badet går hon sedan hem för att utföra sin morgon*puja*. Dulari förklarar att man måste vara ren när man skall utföra en *puja*. När man går på toa blir kroppen oren och enda sättet att bli ren är att ta ett bad.

När Dulari på morgonen tar sitt dopp i *Ganga* hedrar hon också solguden. När hon har tvättat sig står hon kvar i vattnet och bjuder solen vatten, ris och blommor.

Hon tar alltid med sig en kruka med *Ganga jal* från badet i *Ganga*. När hon sedan kommer hem inbjuder hon gud genom att ringa i en klocka. Därefter fortsätter hon med att erbjuda vattnet hon tagit med sig till gudarna. Hon tvättar dem med vattnet. Precis som vi tvättar och

torkar oss själva, tar hand om våra egna kroppar, så måste vi också ta hand om gudarna. Vi skall tvätta dem, torka dem och ta hand om dem, svarar hon på frågan om varför hon tvättar gudabilderna.

När gudabilderna är rengjorda fortsätter hon med att dekorera dem. Hon berättar att *Sankara* (Shiva), Parvati, Nandi, Ganesha, Vishnu och Lakshmi är de viktigaste gudarna i hennes hem. Dessa är alla del av hennes dagliga *puja*. Hon ägnar också tid åt andra gudar på deras speciella dagar, t.ex. utför hon *puja* för Durga på hennes speciella dag. Hon pryder dem med blommor och ris. Sedan ger hon ett märke av *chandan* till Shiva, Ganesha får också ett märke av *chandan* och även ett rött märke av det röda pulver som kallas *roli*. På gudinnorna placerar hon ett rött märke i hårbenan, ett s.k. *sindur*, som bärs av alla gifta kvinnor.

Vilka blommor hon använder för att dekorerar gudarna varierar, det beror på vilka blommor som finns för säsongen. Det viktiga är att blommorna doftar gott, för gudarna tycker om att lukta gott. Hon berättar också att det finns vissa blommor som du inte kan ge till alla gudar. Hon nämner blommorna *madar* och *gurhal*. *Madar* kan man bara ge till Shiva, inte till någon annan och den röda blomman *gurhal* kan bara ges till gudinnorna, inte till gudarna. Förutom de här undantagen kan hon använda vilka blommor som helst som dekoration. Hon använder dock alltid *belpatra* och *tulsiblad*. Hon förklarar att hon måste ge *belpatra* till Shiva, annars får han huvudvärk, detsamma händer med Vishnu om han inte får *tulsiblad*. Till Shiva ger hon även *bhanga*, en slags haschpasta, varje dag eftersom det och *belpatra* gör honom glad. Det är saker som han verkligen gillar. Utan *belpatra* och *bhanga* skulle Shivas dekoration vara ofullständig.

Förutom att dekorera gudarna med *tikkas*, *sindur* och blommor ser Dulari också till att de varje dag får på sig rena och fina kläder.

Dulari förklarar att gudarna, precis som vi, vill vara snygga och rena, ha smink och smycken. De mår bra när de ser bra ut, därför är det viktigt att hon gör detta för dem varje dag.

När gudarna är färdigdekorerade utför hon en *arti*. Under *artin* säger hon de böner, eller de delar av olika böner som hon kommer ihåg utan att behöva läsa dem innantill. Hon säger delar av Shiva *chalisa*, Durga *chalisa* och en sanskritbön, *sloka*. Hon säger de delar där alla gudar och gudinnor nämns.

Efter *artin* erbjuder hon mat till gudarna, *prasad*. Som *prasad* ger hon det som finns i huset för dagen. Det är viktigt att maten alltid serveras med *tulsiblad*. Den mat som ges till gud måste alltid serveras med *tulsi*, förklarar Dulari, annars blir det inte rätt. Hon berättar också att om man inte skulle ha någon mat att erbjuda, räcker det att ge ett *tulsiblad* till gud. Bladen får hon från sin egen *tulsi*planta.

När maten har erbjudits gudarna avslutar Dulari sin *puja* med att buga framför gudarna. Detta gör hon för att få guds välsignelse, för att han skall ge hennes familj välstånd och god hälsa, samt ge henne goda kunskaper så att hon inte bråkar med andra människor. Efter detta är ceremonin i familjens lilla tempel klar. Då går hon in till statyn som föreställer hennes svärfar och bugar framför honom och hans hustru. Även denna staty och bilden på sin svärmor tvättar hon varje dag och sedan dekorerar hon dem med blommor, *chandan* och ett *tikka av roli*. Sedan ger hon också dem *prasad*.

Detta är vad hon gör varje morgon. Hon startar sin *puja* strax efter 6 på morgonen och håller på i ungefär 1 timme. När hon är klar utför hennes man en liten *puja* och efter honom är det sönerns tur.

På frågan om hon utför några mer religiösa handlingar senare under dagen berättar hon att hon på kvällen utför en *arti* och återigen bugar inför gud sedan ger hon mat till gudarna och efter det är kvällens *puja* avklarad. Klockan sex på kvällen tänder hon ”guds ljus”, det vill säga det ljus som används vid *artin*, sedan utförs kvälls*artin* klockan nio. Innan *artin* erbjuds gudarna *prasad*. På frågan om hon gör sig ren även inför kvälls*artin* svarar Dulari att hon på sommaren tar en dusch innan hon utför kvälls*pujan*, men på vintern, när det är kallt, nöjer hon sig med att byta till rena kläder.

Kvälls*pujan* är mycket mindre än den hon utför på morgonen och det förklarar hon med att de har mer arbete att göra i hemmet på kvällen och därmed har de bara tid med en mindre *puja*.

Att utföra *puja* på det här sättet har hon lärt sig av sina föräldrar och av sina svärföräldrar. Hon har gjort detta hela sitt liv och hon tänker fortsätta resten av livet.

Förutom att utföra morgonens och kvällens *puja* brukar Dulari lyssna när munkarna i huset läser religiösa berättelser, *katha*, och reciterar *mantran*. Detta gör de varje dag och om hon har tid sitter hon gärna ner och lyssnar på dem.

Pujorna är viktiga för henne. Hon kan inte riktigt förklara varför, men säger att det som hon gör för sig själv vill hon också göra för gud. Det är hennes uppgift att ta hand om gud, eftersom han tar hand om henne.

Hon förklarar att precis som det är viktigt för oss att varje dag tvätta oss, byta kläder och äta, på samma sätt är allt detta viktigt för gud. Det hon gör, gör hon för gud, inte för sig själv. Hon vill inte ha något från gud och ber aldrig om något, hon bara önskar att han skall ge henne goda kunskaper och god hälsa. Om hon skulle utföra sina *pujor* med ett begär att få något för det, skulle det hon gjorde vara värdelöst. Religiösa handlingar har bara värde om de utförs utan några som helst begär.

Om Dulari inte skulle utföra allt detta varje dag skulle hon inte må bra, säger hon. Hon säger att det ligger hos hennes kast att göra detta. Det är också handlingar som gör att hon och hennes familj håller sig friska och sunda. Dessutom ger det henne frid i sinnet, *man ki shanti*.

Dulari får frågan om hon brukar besöka något tempel. Hon svarar då att hon inte besöker något speciellt tempel regelbundet, men om hon är ute och går och passerar ett tempel ignorerar hon det aldrig. Hon går alltid in för att få *darshan*.

2.3 Anjali

Anjali är 35 år gammal och bor i en liten lägenhet tillsammans med sin man, deras två söner och en hund. Hon är född och uppvuxen i Benares, men i ett annat område. Hon kommer från ett av de muslimska områdena i staden, ett område som heter Aurangabad. Hon flyttade till Assi när hon gifte sig för cirka sex år sedan.

Intervjuerna äger rum hemma hos Anjali. Vi sitter i hennes säng och samtalar. I rummet springer hennes femårige son runt och leker och mellan oss ligger hennes fyra månader gamla baby och jollrar.

Anjali ägnar sig åt gud endast en gång om dagen och det är på morgonen. Hon förklarar att när hon skall tillbe gud är det viktigt att hon, hemmet och gudens plats är rena. På morgonen kan hon tvätta sig själv och städa upp i hemmet, men senare på dagen går inte det. Barnen tar mycket tid och dessutom gör de hemmet orent. Ett hem där det finns små barn är inte rent hela tiden, förklarar hon. Barnens urin och avföring gör henne och hemmet orent. Det är på grund av detta som hon inte utför någon *puja* på kvällstid. Hon säger också att det är sagt att du, när du är gift, bara skall utföra *puja* en gång om dagen. På frågan om vart hon har hört detta svarar hon att hon inte har läst det någonstans, utan hört det från någon i familjen. Någon har sagt att så länge barnen är små är hemmet orent och då skall *pujan* bara utföras en gång per dag.

Varje dag när Anjali går upp börjar hon dagen med att städa upp i rummet där familjen lever. Efter det tvättar hon golvet framför skåpet där de förvarar familjens *murtis*. När hon har gjort detta tvättar hon sig själv. När hon har duschat sätter hon på sig rena kläder och sedan går hon till ”gudarnas skåp”, som hon själv uttrycker det. Där diskar hon gudarnas krukor och gör rent skåpet. Det är nödvändigt att göra rent guds plats innan *pujan* påbörjas, förklarar hon. På frågan varför detta är viktigt svarar Anjali att gud bara stannar i ett hem som är rent och där människorna som bor där har ett rent sinne, *man*. Hon säger också att det är extremt viktigt för henne som kvinna att vara ren innan hon utför sin *puja*. Det är därför hon duschar

innan hon börjar. Hon säger att det är ok för män att utföra *puja* utan att tvätta sig först, men kvinnor måste vara rena. När hon får frågan om varför det är viktigare för kvinnor än för män att vara rena svarar hon att den hinduiska kulturen föreskriver detta.

När Anjali har gjort rent i skåpet ringer hon i en klocka för att väcka guds uppmärksamhet och sedan ger hon gudarna ett bad. Till detta använder hon *Ganga jal*, eftersom det anses vara väldigt rent. Hon berättar att det är viktigt att ge gud ett bad varje dag efter som det är en regel inom hinduismen.

Hon börjar med att tvätta Shiva. Detta gör hon eftersom Benares är Shivas stad och hon lever i hans stad. Sedan fortsätter hon med att tvätta de övriga manliga gudarna Hanuman, Ganesh och Krishna. Efter det ger hon dem *tikka* av *chandan* och dekorerar dem med blommor. Sedan går hon vidare till gudinnorna, Durga och andra gudinnor som hon har. Hon badar dem också och sedan får de ett rött märke av *roli*. Man ger inte *chandan* till gudinnor förklarar hon, det är därför som de dekoreras med *roli* istället. På frågan varför det är så svarar hon att det sägs att det skall vara så. Jag frågar då var det sägs så och då svarar hon att det står skrivet någonstans att man skall ge *chandan* till gudarna och *roli* till gudinnorna, det har varit så ända från början. Något annat svar ger hon inte.

Hon får också frågan varför hon tvättar och dekorerar de manliga gudarna först innan hon tar sig an gudinnorna. Anjali förklarar då att det är hennes eget tillvägagångssätt, det är hennes egen tro att det skall göras så. Hon säger att hon lever i ett mansdominerat samhälle. Männen har mer att säga till om i samhället och det är därför som hon tar hand om de manliga gudarna innan hon tvättar och dekorerar gudinnorna. Manliga gudar kommer först och gudinnorna kommer efter dem.

De blommor hon ger till gudarna varierar med säsongen, hon ger dem de blommor som hon har tillgång till. Hon försöker dock alltid att ge *belpatra* till Shiva, eftersom det är hans favorit. - Shiva tycker om *belpatra*, *chandan* och ris, förklarar hon. Hon ger också alltid *tulsiblad* till *Shaligram* som är väldigt förtjust i just *tulsi*. Hon dekorerar också Durga med *gurhal*, eftersom det är Durgas favoritblomma. Gudarna får de här blommorna för att de tycker om dem och för att det får dem att se vackra ut. Hon köper blommorna och *tulsibladen* från en blomsterförsäljare, *mali*.

Förutom blommor ger hon också rökelse till gud och *prasad*. Som *prasad* ger hon oftast frukt, färsk eller torkad, och sötsaker och det ges alltid tillsammans med *tulsiblad*. Hon får frågan om hon någonsin ger av familjens mat till gud och då berättar hon att vid varje mål hon lagar lägger hon undan lite till gud. Men hon gör det inne i köket, hon bär aldrig ut maten och erbjuder det framför *murtin*.

När Anjali har gjort rent gudarna, dekorerat dem och gett dem *prasad* avslutar hon sin *puja* med att läsa två *Sanskriti slokas*, en bön för *Sankara* och en för Vishnu och sedan utför hon Durga *arti*. Hon förklarar dock att *artin* utförs för alla gudar på en gång, inte bara för Durga. Det är bara så att hon reciterar den *artibönen*. Att hon väljer just dessa tre böner beror på att det är just de böner som lästes i hennes familj när hon växte upp. Hon har gjort på det sättet ända sedan hon var liten och fortsätter på samma sätt. Hon tänker också lära sina barn samma sak när de blir stora nog.

Kuldevtas i Anjalis hem är *Sankara* och Durga. Hon berättar att hon tycker om dem väldigt mycket och har haft dem som *kuldevtas* ända sedan hon var liten. Anjali förklarar att hon tycker så mycket om dessa två eftersom de har gett henne allt hon har bett dem om. Hon har den djupaste tro till *Sankara* och Durga.

Anjali utför sin morgon*puja* varje dag. Om hon skulle hoppa över den skulle hon känna sig orolig. *Pujan* ger henne frid i sinnet, *man ki shanti*.

När hon har tid besöker hon tempel. De hon oftast besöker är *Sankat Mochan Mandir* och Durga *Mandir*. Att det blir just dessa två beror på att de ligger nära hemmet.

2.4 Shail

Shail är 36 år gammal och lever i ett hus tillsammans med sin man och sina två söner, 16 och 18 år gamla. Hon är född och uppvuxen i Benares, men flyttade inte till Assi förrän hon gifte sig för 22 år sedan.

Hon berättar att hon utför en liten *puja* både morgon och kväll. Shail koncentrerar sin *puja* till *Sankara* och Durga. Durga är av tradition familjens *kuldevta*. Hennes svärfar hade Durga som *ishtadevta*, favoritgud och han bestämde att hon skulle vara familjens *kuldevta*. Han såg henne som en stor moder till alla människor, gudar och gudinnor och därför valde han henne, berättar Shail. Anledningen till att hon även fokuserar på *Sankara* under *pujan* beror på att hon lever i hans stad, Benares. Shail har tillbett *Sankara* sedan hon var liten, berättar hon. Hon har även andra *murtis* och också dessa tar om hand om, men inte lika noggrant som Durga och *Sankara*. Först tar hon hand om *Sankara* sedan Durga och sedan de andra gudarna och gudinnorna, som t.ex. Ganesh, Laxmi och Parvati.

Innan hon utför morgonens *puja* tvättar hon sig och sätter på sig rena kläder. Hon förklarar att det är en regel inom hinduismen att man måste vara ren innan man tillber gud. Shail säger att det är nödvändigt att man har frid i sinnet och frid i själen när man utför en *puja*, det är det viktigaste, men den hinduiska traditionen föreskriver att man även skall vara kroppsligt ren.

Sedan inleder hon *pujan* med att ringa i en klocka. Det är för att väcka gud, berättar hon. Nästa steg är att ge gudarna deras bad. Även detta gör hon för att det är en del i traditionen. Hon förklarar dock att det inte går att göra gud ren eftersom han är ren från början till slut, men det är en del av hennes tro att gud skall tvättas innan *pujan* genomförs.

När alla *murtis* är rengjorda ger hon alla gudarna varsin *tikka* av *chandan*. Shail säger dock att det inte måste vara *chandan*, det går lika bra att göra märket av något annat, som t.ex. *roli* eller gurkmeja. Precis som vi människor använder parfymer och krämer när vi har duschat, så skall också gudarna få något som gör att de luktar gott. Det är därför som Shail ger dem ett märke av *chandan*, förklarar hon.

När gudarna fått sina *tikkas* dekorerar Shail dem med blommor. Durga dekoreras med den röda blomman *gurhal*, för det är hennes speciella blomma och till *Sankara* ger hon *belpatra*. Man kan ge vilken blomma som helst till *Sankara* förklarar hon, men *belpatra* är hans speciella växt och han tycker mycket om den. Inget särskilt skulle hända om hon skulle ge dem fel sorts blommor, men hon skulle få dåligt samvete och känna att hon inte hade gjort rätt för sig, svarar hon när hon får frågan om vad som skulle hända om hon gav gudarna fel blommor. Det där med blommorna är egentligen inte så viktigt, förklarar hon, men det får henne att må bra då hon vet att hon har gjort dekorationen ordentligt. Blommorna köper hon av blomsterhandlarna på *ghaten*. Shail får frågan om varför det inte är viktigt att ge blommor till gudarna och svarar då att det viktigaste är att man ger sina känslor och sin respekt. Det viktigaste hon erbjuder gudarna under sina *pujor* är just hennes känslor och hennes respekt för dem. Det viktigaste är att gud känner att hon är ärlig i det hon gör.

Shail får frågan om hon erbjuder gudarna någon mat och svarar då att hon bara gör det vid speciella tillfällen. Vid speciella festivaler serverar hon tre, fyra olika rätter till gudarna, men till vardags blir det mest frukt och sötsaker.

När Shail är färdigt med dekorationen utför hon en *arti*. Under *artin* reciterar hon några *sanskriti slokas*, det är inga speciella *slokas* hon säger, utan det varierar från dag till dag.

Sedan avslutar hon sin morgon*puja* med att säga några böner. Hon börjar med *Gayatri mantra* och fortsätter sedan med *Durga mantra*. Bönen till Durga ber hon fem gånger, men förklara att det inte är ett måste att be den just fem gånger. Det går att upprepa den hur många, eller få gånger man vill, säger hon. Anledningen till att hon säger den fem gånger är att bönen är en symbol för lycka och bra saker och därför vill hon inte bara säga den en enda gång, utan upprepa den.

Shails kväll*puja* består endast av att hon utför en *arti* samtidigt som hon säger några *slokas*. Kvällstid är det två speciella *slokas* som hon använder; *Santa karam* som är tillägnad Vishnu

och *Karpur gauram* som är tillägnad Parvati. Hon får frågan varför hon använder sig av just dessa två på kvällen och svarar då att de är menade att sägas på kvällen, någon ytterligare förklaring ger hon inte. Även inför kvällens *puja* ser hon till att tvätta sig, så att hon är ren innan hon träder inför gud.

Hon förklarar att kvälls*pujan* är mindre än den på morgonen, eftersom kvälls*pujan* egentligen bara är ett sätt att säga god natt till gud. På morgonen krävs det mer, eftersom det är början på dagen och det är mer saker som måste göras då. Det är viktigt att ge gud en bra start på dagen, för då välsignar han hemmet och de som lever där, berättar Shail.

Shail säger att hon utför dessa *pujor* varje dag, för det ger henne frid i själen, *atman*. Men, hon säger också att det inte är särskilt viktigt att utföra dem varje dag, inget särskilt händer om hon skulle hoppa över det. Har hon andra saker att göra som gör att hon inte hinner med *pujorna*, så kan hon hoppa över dem utan att må dåligt.

Shail har utfört den här typen av *pujor* sedan hon var liten, hon lärde sig av sina föräldrar och senare även av sina svärföräldrar. Ibland försöker hon att lära sina söner, men bara när de har tid.

Shail besöker inte något tempel regelbundet. Hon berättar att hon bara går till tempel vid speciella tillfällen och då är det *Vishvanath mandir* och *Durga mandir* som hon besöker, eftersom dessa tempel tillhör familjens *kuldevtas*; *Sankara* och *Durga*.

2.5 Asha Rani

Asha Rani är 46 år gammal. Hon kommer från Benares, men flyttade inte till Assi förrän hon gifte sig vid 24 års ålder. Hon lever tillsammans med sin man, deras tre söner och hennes svärföräldrar. Vid båda intervjutillfällena sitter hennes svärföräldrar bredvid och lyssnar och ibland är de också med och ger svar på frågorna som ställs.

Asha Rani är den enda av kvinnorna i undersökningen som är yrkesverksam. Hon arbetar som lärare och beger sig till jobbet tidigt på morgnarna. Hon förklarar att hon p.g.a. sitt arbete inte har så mycket tid att ägna åt religiösa handlingar. Men, får hon lite tid över på morgonen så ser hon till att den tiden tillägnas gud. På kvällen har hon aldrig tid att ägna sig åt gud. Hon kommer hem sent från jobbet och då finns det massor av hushållssysslor som hon måste ta itu med.

Asha Rani ser dock till att hon ger några minuter av sin tid till gud varje morgon. Varje dag börjar hon med att tvätta sig själv och byta kläder. Hon förklarar att inget särskilt skulle hända om hon inte skulle tvätta sig innan hon ägnar sig åt gud, men det är ändå väldigt viktigt att

vara ren. Asha Rani säger att det är upp till var och en om de vill tvätta sig innan en *puja*, men hon säger också att det inte blir lika bra om man är smutsig. Hon gör en liknelse till att laga mat. Hon säger att man kan laga mat även om man inte tvättar sig innan, men när maten sedan äts är det stor skillnad på den mat som lagats av en ren person och den mat som lagats av någon som är smutsig. Maten som har lagats av en ren person blir mycket bättre än den andra maten, på samma sätt är det med *pujor*.

När Asha Rani har gjort ren sig själv går hon över till att tvätta sina *murtis*. Hon säger att gud inte kan tillbes om han inte har fått sitt bad, det är ett måste att tvätta gud innan man tillber honom. Först gör du ren dig själv och sedan rengör du gud, inflikar hennes svärmor.

När gudarna har fått sitt bad ställer sig Asha Rani framför gudabilderna och ger dem sin uppmärksamhet. Hon tänder rökelse och för samman händerna som en hälsning till gud. Hon säger inga böner, men ibland utför hon vad hon själv kallar för en ”mental *arti*”, d.v.s. hon tänder ingen lampa men föreställer sig hur hon svänger en eld framför gudabilderna. Det är den lilla *puja* som hon vanligen gör varje dag. Hon förklarar att det inte spelar gud någon roll hur mycket tid som läggs ner, utan det viktiga är att han känner att det hon gör kommer direkt från hennes hjärta.

När hon har lite mer tid utför hon en liten större *puja*. Efter att ha gett gudarna sitt bad fortsätter hon då med att ge en *tikka* till Shiva och *sindur* till Durga. Det är Shiva och Durga som är de gudar som är viktigast för Asha Rani. Hon berättar att hon tycker mest om just dessa två för att de är starka. Durga är alla gudinnors överhuvud och Shiva är alla gudars överhuvud, de är viktiga gudar, förklarar hon. Hon berättar också att anledningen till att hon ger dem *tikka* och *sindur* är att detta, enligt reglerna för hur en *puja* skall utföras, måste göras. Det är hennes föräldrar som har lärt henne att det skall vara så.

Nästa steg i hennes *puja* blir att hon dekorerar gudarna med blomstergirlander. Hon säger att det inte spelar någon roll vilken sorts blommor hon använder, hon köper det som finns tillgängligt på *ghaten*. Hon försöker att köpa billiga blommor, för hon tycker annars att det blir för dyrt.

När hon gett blommor till gudarna fortsätter hon med att utföra en *arti*. Som sades ovan är hennes *arti* ibland mental, men ibland tänder hon även *artilampan* och använder den. Efter *artin* säger hon några böner, de böner hon brukar säga är Hanuman *chalisa*, Shiva *chalisa* och Durga *chalisa*. Hon får frågan om varför hon använder just de här tre bönerna och då börjar hon, hennes svärmor och hennes svärfar att prata i munnen på varandra. Det kommer i alla fall fram att dessa böner används för att det är böner som är tillägnade hennes favoritgudar, Shiva och Durga. Anledningen till att hon även säger bönen till Hanuman är att hon kan den

utantill och för att i den nämns alla andra gudar. Hon läser bönerna för att de tar bort alla problem och de ger skydd till hennes barn.

När bönerna är avslutade ger hon sig sedan iväg till sitt jobb. Hon hinner aldrig ge gud någon *prasad*, men det brukar hennes svärmor göra. Svärmodern förklarar att de ibland erbjuder gud deras mat och ibland sötsaker. Maten till gud ges alltid tillsammans med ett *tulsiblad*, eftersom *Tulsi* är Vishnus hustru gör hon att maten blir ren. Utan *tulsi* skulle gudarna aldrig acceptera maten, förklarar hon.

Asha Rani besöker väldigt sällan något tempel, även detta p.g.a. att hon jobbar och har väldigt lite tid över. Om hon har tid att besöka några tempel är det nästan alltid *Vishvanath mandir* och *Durga mandir* som hon besöker, detta eftersom de templen tillhör Shiva och Durga.

2.6 Prabha

Prabha lever i ett rätt stort hus tillsammans med sin man och deras fyra barn, två söner och två döttrar. Hon är 55 år gammal och har bott i detta hus sedan hon gifte sig för 32 år sedan. Hon behövde dock inte flytta långt i samband med giftermålet, hon är nämligen född och uppväxt i ett hus som ligger på andra sidan gatan och bor idag granne med sina båda bröder som bor kvar i föräldrahemmet.

De religiösa handlingar som hon utför regelbundet är morgon- och kvälls*puja*, donera mat och liknande till fattiga och besöka tempel. Det är dock bara *pujorna* som hon utför varje dag.

Innan hon utför morgonens *puja* ser hon alltid till att vara ren. Hon tvättar sig och sätter på sig rena kläder. Vanligtvis tvättar hon sig hemma, men vid speciella tillfällen börjar hon dagen med ett dopp i *Ganga*. Hon säger att det inte är särskilt nödvändigt att vara ren när man utför en *puja*. - Det finns många människor som inte tvättar sig innan, men i vår familj anser vi att vi att våra kroppar skall vara rena innan vi tar hand om gud, säger hon.

När Prabha är ren ser hon till att få guds uppmärksamhet genom att ringa i en liten klocka. Sedan fortsätter hon sin *puja* med att ge gudarna deras dusch. Hon förklarar att precis som vi tvättar oss själva så måste vi också ta hand om och göra guds kropp ren. Hon fortsätter med att säga att deras tro är att en *murti* verkligen är guds kropp Därför måste den tas om hand. Guds kropp måste även den rengöras varje dag.

När gudarna har fått sin dusch får de manliga gudarna en *tikka* av *chandam* och gudinnorna får en *sindur* av *roli*. Detta ger hon dem för att de skall se vackra ut. Det är till dekoration,

precis som de blomstergirlander som hon också hänger på dem. Blommorna ger dessutom ifrån sig en angenäm doft som gudarna tycker om.

Det spelar ingen större roll vilka blommor som ges till de olika gudarna, säger Prabha men fortsätter med att förklara att det visst finns vissa blommor som är mer lämpade för enskilda gudar. Den röda blomman *gurhal* skall ges till Durga på tisdagar, berättar hon, och en annan blomma som kallas *dhatura* skall ges till Shiva på måndagar. Att det är just dessa speciella veckodagar som gäller beror på att tisdag är Durgas dag och måndag är Shivas dag. Prabha säger att om man ger gudarna dessa speciella blommor på deras speciella dagar så kommer man att få ut mycket mer av sina böner. Detta får Durga och Shiva att bli på ett väldigt bra humör och de kommer då att bli mer tillmötesgående. Men, om man inte skulle ge dem dessa speciella blommor så skulle det inte göra dem arga. Att ge dem deras blommor är ett sätt att göra dem extra glada.

Blommorna som Prabha använder får hon från en blomsterförsäljare som varje dag kommer till hennes hem och säljer de blommor hon vill ha.

När gudarna är färdigdekorerade utför hon en *arti* till dem. Under *artin* reciterar hon en speciell bön till Durga och en speciell till Shiva. Hon får frågan varför hon valt ut just dessa *artiböner* svarar hon att det är för att dessa böner skänker henne frid i själen och frid i sinnet. Vem som än säger dessa böner kommer att få frid i sinnet, säger Prabha.

Sedan är det dags att erbjuda gud något att äta. På morgonen blir det mest sötsaker, eller frukt, eftersom Prabha vid den tiden inte har hunnit förbereda någon mat. Sötsakerna serveras tillsammans med blad av *tulsi*, annars accepterar inte gud maten. – När maten har erbjudits gud anser vi att han har ätit av den och efter det kan vi äta av den, förklarar hon. När gudarna har fått *prasad* är morgonen *puja* avslutad och Prabha fortsätter med att laga frukost åt familjen.

På kvällen utför hon en mycket kortare *puja*. Den behöver inte vara så omfattande på kvällen, förklarar hon, eftersom då handlar det mest om att säga god natt till gud. Morgon*pujan* blir mer omfattande eftersom det är början på dagen och det är fler saker som måste göras. Då måste gudarna tvättas och förberedas för dagen.

Inför kväll*spujan* tvättar hon sig inte, men hon byter alltid kläder. Kväll*spujan* inleder hon med att tända rökelse. Detta gör hon för att gudarna gillar doften, samt för att rökelsen rengör luften i rummet. Sedan genomför hon en *arti* och under den reciterar hon den bön till Shiva som hon också säger på morgonen. Efter *artin* erbjuder hon *prasad* i form av den mat som hon och familjen senare skall äta till middag och efter det är kväll*spujan* slut och det är dags för gudarna att sova och hon säger till dem att gå till sängs.

Prabha berättar att hon utfört den här sortens *pujor* sedan hon var liten och sedan har hon lärt sina barn. Det är en kunskap som går i arv från generation till generation, förklarar hon. Hon säger också att det är viktigt att utföra *puja* varje dag om man har en (eller flera) *murti* i hemmet. Gud finns i *murtin* och det är viktigt att ta hand om honom. Hon förklarar att om hon inte skulle göra allt detta för gud skulle han inte vara nöjd med henne. Han skulle inte skänka henne allt det som han hade tänkt ge henne. Dessutom skulle hon, om hon inte utförde sina *pujor*, känna sig olycklig. Hon skulle känna sig konstig och orolig. Att göra allt detta för gud skänker henne frid i sinnet.

Vid den första intervjun hade Prabha nämnt att hon brukar ge mat och annat till fattiga och vid den andra intervjun får hon lite frågor om detta. Att ge allmosor på detta sätt är inget som hon gör dagligen, utan det sker vid speciella tillfällen. Det vanligaste är att hon ger mat, då framförallt ris, *dal*, frukt och sötsaker. Men ibland skänker hon även kläder och silver och guld. Hon förklarar att detta gör hon för att det kommer att ge henne fördelar i nästa liv. Prabha säger att det står i *Vedaböckerna* att allt som man ger till de fattiga i det här livet får man sedan igen i nästa liv.

Prabha är den enda av kvinnorna jag talat med som regelbundet besöker tempel. Två gånger i veckan besöker hon *Sankat Mochan Mandir*, som är ett tempel tillägnat guden Hanuman. Hon besöker templet på tisdagar och lördagar, eftersom dessa dagar är Hanumans speciella dagar. Hanuman är familjens *kuldevta*. Prabha får frågan varför just han är den viktigaste guden i hennes hem. Hon förklarar att Hanuman är en väldigt stark gud och alla tycker om honom. - Om Hanuman bor i ditt hem och om du tillber honom, ser han till att inga onda människor, onda ting, eller onda händelser kommer till ditt hem, säger hon.

2.7 Lajjawati

På taket till hennes hem träffas jag och Lajjawati vid två tillfällen i början av januari. Hon är 37 år och kommer ursprungligen från en ort i närheten av gränsen till Nepal. För 18 år sedan gifte hon sig och flyttade i och med det till Benares och Assi. Hon lever tillsammans med sin man, sina tre barn (två pojkar och en flicka) och sin mans bröder och deras familjer. Tillsammans är de 15 personer. Dessutom hyr de ut rum till utomstående, främst utlänningar, så det är ett stort hushåll.

Lajjawati utför, som så många andra, en morgon- och en kvälls*puja* varje dag. Inför morgon*pujan* tar hon ett bad för att bli ren och sätter på sig rena kläder. Badet tar hon ibland hemma, men oftast går hon till *ghaten* och tar ett dopp i *Ganga*. Hon är, sedan barnsben, van

vid att just börja dagen med ett dopp i en flod. Genom hennes hemstad rann floden Sarju och nu när hon bor i Benares har hon *Ganga*. Lajjawati förklarar att det är mycket viktigt att vara ren innan *pujan* utförs. Man kan inte beröra gud om man inte är ren. Man är inte ren på morgonen, säger hon. På morgonen bär vi all smuts som vi fick under gårdagen, dessutom går vi på toaletten och på det sättet blir vi ännu mer orena. Det är ett måste att tvätta av sig alla dessa orenheter innan man berör gud.

När hon är ren går Lajjawati till hemmets *pujastan*, den plats i hemmet som givits till gud. Där finns både *murtis* och bilder av olika gudar och gudinnor. Hon påkallar gudarnas uppmärksamhet genom att, precis som de flesta andra, ringa i en klocka. Sedan ger hon gudarna sina bad, även bilderna rengörs genom att hon torkar av dem med en fuktig trasa. Hon ger gudarna deras bad av samma anledning som hon gör sig själv ren. - Även gudarna behöver tvätta sig på morgonen, säger hon. När gudarna är rena fortsätter hon med att dekorera dem. De manliga gudarna får *tikkas* av *chandan* och till gudinnorna använder hon *roli* för att ge dem varsitt *sindur*. Hon får frågan varför hon gör detta och förklarar att det är en slags make up. Vi människor tycker om att göra oss fina, på samma sätt tycker gudarna om att se bra ut, därför är det människans uppgift att se till att de blir vackra. - Det vi gör för oss själva skall vi också göra för gud, säger Lajjawati. Av samma anledning dekorerar hon även gudarna med blommor. Hon säger att det inte är några speciella blommor som skall ges till vissa speciella gudar, men i nästa mening medger hon att en del gudar blir gladare om de blir dekorerade med sina favoritblommor. Som exempel säger hon att Durga helst skall dekoreras med *gurhal* och att Vishnu och Hanuman blir glada om de får girlander av *tulsiblad*.

Därefter ger hon gudarna *prasad*, för det mesta får de ris (*akshat*), sötsaker och frukt. Ibland serverar hon speciella maträtter, men det är bara vid vissa festivaler. Vid speciella högtider händer det att hon även ger kläder till gudarna.

När gudarna har fått *prasad* säger Lajjawati några böner; Durga *chalisa*, Hanuman *chalisa* och Shiva *chalisa*. Anledningen till att hon valt just dessa tre är att hon kan dessa böner utantill. Hon säger att det viktiga inte är vilka böner man läser, utan att man tänker på gud när man gör det.

Som sista steg i sin morgon*puja* utför hon *arti*. Under *artin* säger hon Hanumans och Vishnus speciella *artiböner*. Det finns ingen speciell anledning till att hon säger just dessa två, det är något hon har gjort sedan hon var liten och sedan har hon fortsatt med det.

På kvällen utför hon en mindre *puja*. Inför denna *puja* tvättar hon sig inte, utan nöjer sig med att byta till rena kläder. Hon förklarar att anledningen till detta är att hon bara går till toaletten för att tömma tarmen en gång om dagen och det gör hon på morgonen. Efter det

tvättar hon sig och håller sig sedan ren resten av dagen. Men, säger hon, skulle jag behöva gå på toaletten flera gånger under dagen så tvättar jag mig varje gång och byter kläder. Om hon inte tvättar sig och byter kläder kan hon inte beröra något, förklarar hon. Hon skulle inte kunna beröra maten, inte någonting i köket och absolut inte Gud. Att vara ren är väldigt viktigt i den här familjen, berättar hon och lägger sedan till ”We are very big *pandits*” och skrattar hjärtligt.

Under kvällspujan utför hon endast *arti* och så läser hon samma böner som under morgonens *puja*. Lajjawati förklarar att kvällspujan är så mycket mindre just på grund av att det äger rum på kvällen. - På morgonen måste vi ta hand om oss själva och göra oss rena och så, säger hon. Detsamma måste vi då göra för Gud men på kvällen behöver vi inte göra allt detta och därför räcker det med att utföra *arti*. Vi badar inte på kvällen och därför behöver inte heller Gud bada.

Lajjawati utför dessa *pujor* dagligen. Hon säger dock att det är upp till var och en om man vill göra detta för Gud varje dag. Gud tvingar inte någon att genomföra *puja* varje dag. Om man har tid bör man göra det, men om man har ont om tid, eller några andra problem så gör det inget om man hoppar över en eller två gånger. För Lajjawati själv är det dock viktigt att ägna denna tid åt Gud varje dag. Hon förklarar att hon känner sig tom, som om någonting fattas, om hon inte skulle utföra sina dagliga *pujor*. Hon har gjort detta sedan hon var liten och bodde hemma hos sina föräldrar. Hon berättar att hennes farfar och pappa gjorde allt som hon nu gör och att hon lärde sig av dem. Allt de trodde på och gjorde, tror hon på och gör än i dag. Hon säger också att hon kommer att fortsätta på samma sätt fram tills hon dör. Hon har inte lärt sina barn att göra samma sak, men de brukar titta på henne och är på det sättet bekanta med vad som skall utföras.

Kuldevta hemma hos Lajjawati är gudinnan Durga. Hon förklarar att hon tycker mest om Durga för att hon upplever att allt här i världen kommer från henne. Hon tror att allt hon ber Durga om kommer hon också att få. Hittills har Durga skänkt henne allt som hon har önskat.

Lajjawati beklagar sig lite över att hon inte hinner besöka tempel så ofta som hon vill. Hon är den som har huvudansvaret för hushållet och har många saker som hon måste göra. Därför har hon lite tid över för att besöka tempel. Hon försöker dock att, varje fredag, gå till ett Durga *mandir* som ligger nära *Tulsi ghat*. Det är ett tempel som tillhör Durga och det ligger nära hemmet. Det är därför som hon väljer att gå just dit. Hon försöker också att, under en tvåmånaders period, hinna med att besöka *Vishvanath mandir* och *Sankat Mochan mandir* åtminstone en gång var.

Hon går till templen för att få se gud, för att få *darshan*. Hon säger att man förlorar ingenting på att besöka tempel, utan man tjänar på det. Gudarna ger en fördelar om de vet att man besöker deras tempel. Hon säger också att det väl egentligen inte finns någon speciell anledning till att besöka tempel, men personligen behöver hon det. Hon behöver få se gudarna och få *darshan*. Det får henne att må bra.

2.8 Badaihi

Badaihi gifte sig för 30 år sedan och i samband med det flyttade hon till Benares för att leva tillsammans med sin man och hans familj. Idag är hon 49 år gammal och lever tillsammans med sina fem barn, en flicka och fyra pojkar, och sin man i ett hus vid Assi ghat. Vid båda intervjuerna satt hennes man bredvid och lyssnade och svarade på frågor. Ibland rättade han sin hustru när hon besvarade en fråga, men jag och min tolk försökte allt för att verkligen få henne att svara på våra frågor. Intervjun med Badaihi var den svåraste att genomföra under hela fältarbetet, eftersom hennes make hela tiden deltog i intervjun och det ibland var svårt att få reda på vad Badaihi egentligen tänkte själv.

Hon fick frågan om vad hon gör för dagliga religiösa handlingar och hon svarade då att hon gör *puja* till gud, varje morgon och varje kväll. ”Jag gör det som alla andra gör”, säger hon och fortsätter, ”bara vanlig *puja*”.

Badaihi börjar dagen med att ta en dusch. Hon förklarar att det är väldigt viktigt att man är ren innan man ta hand om gud. Om man inte är ren kan man inte vidröra gud. Badaihi börjar varje dag med en dusch, undantagslöst. Det spelar ingen roll om det är väldigt kallt ute, eller om hon är sjuk, hon måste börja dagen med att duscha.

Sedan ringer hon i klockan för att väcka gudarna och efter det ger hon dem deras bad och förklarar det med att precis som vi tvättar oss själva så skall vi också arrangera ett bad åt gudarna. Det är början på dagen och alla skall starta dagen med att bli rena. När gudarna har fått sitt bad fortsätter hon med att dekorera dem. Gudarna får varsin *tikka* av *chandan* och gudinnorna får *sindur* av *roli*. Badaihi förklarar att det finns två anledningar till detta. Den första är vetenskaplig, säger hon, *chandan* och *roli* har lugnande effekt. De gör oss lugna och avslappnade och därför använder både människor och gudar detta för att hålla sig lugna. Den huvudsakliga anledningen till att hon använder *chandan* och *roli* är dock att de fungerar som utsmyckningar, de gör gudarna vackra. - När vi människor har duschat ställer vi oss framför spegeln och gör oss fina, säger hon. På precis samma sätt vill gudarna se fina ut. Det vi gör för oss själv skall vi också göra för gud.

Dekorationen fortsätter med att gudarna får blommor och blomstergirlander. Detta får de framförallt för att blommorna avger en god doft och doften fungerar som parfym för gudarna. Dessutom får blommorna dem att se ännu vackrare ut. Badaihi förklarar att det är väldigt viktigt att man ger gudarna blommor som doftar. Blommor utan doft skall man undvika eftersom gudarna blir glada av att lukta gott. Vissa gudar tycker extra bra om vissa speciella blommor, det vill säga de blir extra glada om de blir dekorerade med sina favoriter. Hanuman och Vishnu vill ha *tulsiblad* och *Sankara* vill ha *belpatra*. Blommorna får hon från blomsterbutiker och trädgårdsmästare, eller från sina egna planteringar. *Tulsi* får hon alltid hemifrån, från sin egen planta. Hennes man inflikar att man hittar *tulsi*plantor hemma hos alla hinduer. Han säger att *tulsi* är en symbol för hinduer.

Badaihi berättar också att man skall ge den speciella rökelsen *dhoop* till Ganesh

När gudarna är färdigdekorerade fortsätter hon med att läsa en bön. Hon läser alltid Hanuman *chalisa*. Anledningen till att hon valt just denna bön är att hon har läst den sedan hon var liten. Sedan barnsben har hon hört och läst denna bön och fortsätter med det än idag.

Badaihi avslutar sedan *pujan* med att utföra en *arti*. På frågan om hon använder någon speciell *artibön*, svarar hon att hon inte säger någon speciell bön. När *artin* är avslutad erbjuder hon gudarna mat. På morgonen ger hon dem alltid sötsaker, men under dagen får de ta del av all den mat som tillagas i huset. Badaihi berättar att all mat som görs först ges till gudarna som *prasad* och först efter det kan människorna i familjen äta.

För Badaihi är det viktigt att utföra denna *puja* varje dag. Hennes man säger att hennes *puja* är som en daglig rutin, precis som vi duschar, borstar tänderna och går på toa, det sker automatiskt. Badaihi själv tillägger dock att den betyder mer för henne. Om hon inte utför *pujan* kan hon inte utföra något annat arbete. Hon säger att den första tiden på dygnet skall ägnas åt gud, först efter det kan hon ta itu med mer världsliga sysslor. Om hon inte skulle utföra *pujan* på morgonen skulle hon inte kunna göra någonting under resten av dagen; inte laga mat, inte städa, inte äta. Hon förklarar att det inte går att äta innan man har ägnat sig åt gud. *Pujan* skall ske på fastande mage, för om vi äter något innan kommer vårt sinne inte att vara ostört. Under en *puja* måste man vara helt koncentrerad på gud och om man ätit, så går inte det, koncentrationen störs. Vad vi än äter blir det till en del av oss och om vi då skulle äta något som är fel skulle hela *pujan* vara bortkastad och gudarna skulle bli upprörda.

Morgon*pujan* genomför hon vid soluppgången och det gör hon för att soluppgången är början på dagen och varje dag skall få en god början.

Badaihis kväll*puja* är utformad precis som den hon utför på morgonen. Allt hon gör på morgonen gör hon också på kvällen. Det finns dock ett undantag. På vintern, när det är kallt

ute, tvättar hon sig inte innan kvällspujan och därför får inte heller gudarna något bad under vinterkvällarna. Hon förklarar dock att hon, även på vintern, tvättar sig med vatten varje gång hon varit på toa och på vinterkvällarna torkar hon därför av gudarna med en fuktig bomullstuss.

Kvällspujan utförs vid solnedgången. Solnedgången utgör slutet på dagen och *pujan* ger då en god start på kvällen och natten.

Att utföra *pujorna* på det här sättet lärde hon sig som barn. - Det är det traditionella sättet att utföra en *puja* på, säger Badaihi. Hon berättar att hon kommer att fortsätta göra på samma sätt resten av livet och hon har också lärt sina barn att utföra den dagliga *pujan* på detta sätt.

Kuldevta i Badaihis hus är Durga. Jag frågar varför och då svarar Badaihis make att det är för att det är familjens traditionella gud. Durga har i alla tider varit den gudinna som familjen skattat högst och familjen fortsätter nu i sina förfäders spår. Badaihi själv säger ingenting, men nickar instämmande.

Badaihi besöker nästan aldrig några tempel. Undantaget är under festivalen *Navratri* då hon besöker Durga *mandir*. Istället är det hennes man som besöker tempel. Han ägnar flera timmar varje dag till gud och besöker dagligen alla tempel som ligger vid det angränsande *Tulsi ghat*. Dessutom går han varje dag till Durga *mandir*, *Sankat Mochan mandir* och *Vishvanath mandir*.

2.9 Kusumleta

48-åriga Kusumleta bor i ett hus med en stor gård och på gården har familjen ett eget tempel. Hon bor här tillsammans med sin man, sina fem barn (tre pojkar och två flickor) och hennes makes föräldrar, syskon och deras familjer. Sammanlagt är de tjugo personer som lever tillsammans.

Kusumleta kommer ursprungligen från en plats som heter Maharajkand och som ligger nära den nepalesiska gränsen. Hon flyttade till Benares för 30 år sedan, då hon gifte sig med sin man.

Vid båda intervjuerna träffas vi ute på gården och pratar. Kusumleta verkar vara lite obekvämd med intervjusituationen och ger ibland väldigt kortfattade svar på de frågor hon får.

Hon berättar att det är hennes man som har största ansvaret för de religiösa handlingarna i familjen. Hon utför *pujor* dagligen, men de är mindre än hennes man, han håller på i timmar. *Pujan* utförs alltid i templet på gården, aldrig i hemmet. Templet tillhör guden *Jagannath*, som är en av Vishnus former. Eftersom familjen har hand om detta tempel har *Jagannath*

blivit familjens *kuldevta*, förklarar Kusumleta. Hon fortsätter med att berätta att även om han kan ses som familjens *kuldevta*, så tror de på och tillber alla andra gudar och varje enskild person i hushållet har sin egen favoritgud, *ishtadevta*. Kusumletas *ishtadevta* är Hanuman. Att hon tycker bäst om honom beror på att han är så stark, snäll och trogen, säger hon. I templet finns också många andra gudar representerade, t.ex. Hanuman, Shiva, Ganesh och Durga.

Kusumleta börjar varje dag med att göra sig ren och byta kläder. Hon anser att detta är mycket viktigt, för på morgonen är kroppen och kläderna orena, fyllda av gårdagens smuts. Hon förklarar att det är ett krav att vara ren innan man utför en *puja*. Hon får frågan varför det är så viktigt och svarar att så är det bara. - Man måste vara ren innan man ägnar sig åt gud.

När hon har utfört morgonens *nitya karma* går hon ut på gården och erbjuder solguden vatten. Detta gör hon för att det är början på dagen och solen är den som ser till att dagen börjar. Vid soluppgången skall man därför visa honom sin uppskattning genom att ge honom vatten.

Efter detta fortsätter hon in i templet och på väg in slår hon till den klocka som hänger över templets entré, det gör hon för att få gudarnas uppmärksamhet. Hon ger inte gudarna något bad, för det är inte hennes jobb. Det är hennes make som är först in i templet på morgonen och det också han som tvättar gudarna. Hon förklarar att han ger dem ett bad för att det skall bli rena. På morgonen är de täckta av gårdagens damm och måste få ett bad så att de blir dammfria.

Eftersom gudarna redan har fått sitt bad börjar Kusumleta med att dekorera dem. Hon ger dem märken av *chandan* och *roli* och behänger dem med blommor. Detta gör hon för att de skall se vackra ut. Gudarna tycker om att vara vackra, precis som vi, förklarar hon och det är därför som hon dekorerar dem varje morgon. Vanligtvis dekorerar hon gudarna med blommor som växer i hennes trädgård. Hon nämner att hon använder den röda blomman *gurhal* till gudinnorna, eftersom de föredrar färgen rött, och så berättar hon att hon vanligtvis använder gula blommor till de övriga gudarna. Det växer gott om gula blommor i hennes trädgård.

När gudarna har blivit dekorerade erbjuds de sötsaker och frukt att äta, *prasad*. Detta för att de, precis som människor, behöver mat. Dessutom får hon, tillsammans med sin familj, sedan äta denna *prasad* och ta del av det gud har ätit. All mat som lagas i Kusumletas hem bärs ut till templet och erbjuds till gud innan familjen sätter sig ner för att äta av den. All mat till gudarna serveras tillsammans med *tulsibl*ad. - Utan det accepterar inte gudarna maten, säger Kusumleta. Om gudarna inte accepterar maten äter de inte av den och då blir den inte till *prasad*. *Tulsibl*aden får hon från familjens egen *tulsipl*anta.

Morgonens *puja* avslutar hon sedan med en *arti*. Under *artin* säger hon några böner; Hanuman *chalisa*, Shiva *chalisa* och Durga *chalisa*. Kusumleta förklarar att hon använder sig av bönerna för att hon tror att gud blir lycklig om han får höra dem.

På kvällen utförs en likadan *puja*, med undantag för dekorationsmomentet. Dekorationen är ju redan gjord, så det finns ingen anledning att göra om den, säger Kusumleta. Hon berättar att hon dock inte tar del i kvällspujan, det är helt och hållet hennes man som har ansvar för den.

Kusumleta utför sin morgon*puja* varje dag. Hon berättar att det är mycket viktigt att det utförs *puja* varje morgon och kväll. Det är viktigt eftersom familjen har ansvar för ett tempel. I ett tempel skall det genomföras en *puja* varje morgon och varje kväll, så är det med alla tempel, förklarar hon. Hon tror inte att något speciellt skulle hända om hon inte skulle utföra sin *puja* varje dag, men hon vet att hon själv skulle känna sig orolig. Hon skulle känna sig tom och inte få någon frid i sinnet.

Kusumleta har utfört *puja* sedan hon var liten. Sättet som hon genomför den på idag är en blandning av hur hennes föräldrar gjorde när hon växte upp och hur hennes mans familj gör. Hon lärde sig först genom att titta på sina föräldrar och efter giftermålet betraktade hon sin nya familjs tillvägagångssätt och skapade sedan en mix av dem båda. Hon säger att hon nu kommer att göra på samma sätt resten av livet. Hon har även lärt ut tillvägagångssättet till sina barn.

Eftersom Kusumleta och hennes familj har ett tempel hemma på gården så besöker hon väldigt sällan några andra tempel. Det händer vid vissa speciella högtider att hon går till något annat tempel, men för det allra mesta håller hon sig till det som finns hemmavid.

2.10 Swati

Swati är en ung, tystlåten och blyg kvinna. Hon är 30 år gammal och har bott i Benares i cirka 10 år. Hon flyttade till staden i samband med sitt bröllop, men kommer ursprungligen från Gorakhpur på vägen från Benares till Nepal. Hon har en son och i hennes hushåll ingår endast Swati, hennes man och deras son.

Swati berättar att hon bara utför *puja* på morgonen. För henne är det väldigt viktigt att *pujan* utförs på fastande mage och det gör det omöjligt för henne att utföra någon *puja* på kvällstid. Hon säger att många utför kvällspuja, men att hon inte vill göra det. Hon säger att man inte bör tillbe gud om magen inte är tom. Det är viktigt för Swati att hålla på denna regel, men hon kan inte förklara varför det är så viktigt. Hon känner att om magen inte är tom så är inte själen i rätt tillstånd för *puja* och då blir den inte utförd på ett bra sätt.

Swati utför sin *puja* tidigt på morgonen, vid 5-6 tiden. När hon gått upp börjar hon dagen med att gå på toaletten och sedan borsta tänderna, sedan går hon ner till *Ganga*. Hon badar sedan i *Gangas* vatten. Detta gör hon för att bli ren, framförallt kroppsligt men också mentalt. Hon förklarar att det är mycket viktigt att vara ren vid tillbedjan till Gud, det är till och med ett måste. Om hon inte är ren kan hon inte utföra en *puja*, det har hennes föräldrar lärt henne.

Efter doppet i *Ganga* plockar Swati upp Gangeslera från flodens strand. Sedan sätter hon sig på ghaten. Där formar hon leran till olika gudar. Jag frågar vilka gudar hon tillverkar och hon svarar att det är *Sankara* och Parvati.

När gudarna är formade påkallar hon deras uppmärksamhet genom att ringa i den lilla klocka hon tagit med sig och sedan ger hon gudarna vatten att tvätta sig med, detta följs sedan av ris som de kan äta och till sist dekoreras de med blommor. Hon dekorerar dem med *tulsi*blad, *Belpatra* och många olika blommor röda, vita och gula. Den vita blomman, *madar*, är speciell för *Sankara*. Till honom ger hon *madar* och *belpatra*, för det är hans favoritblommor hon säger också att det är viktigt att Vishnu får blad från *tulsi*. Hon förklarar att om gudarna får fel blommor kan de bli upprörda och det är inte bra. Gudarna dekoreras med blommor för att de skall bli vackra, det får dem att må bra, berättar Swati.

När gudarna är färdigdekorerade fortsätter Swati sin *puja* med att läsa en bön. Den bön hon läser är *Aum nama Shivay*, en bön till Shiva som består att just meningen *Aum nama Shivay* upprepas ett flertal gånger. Att Swati har valt just denna bön beror på att Shiva är hennes *ishtadevta*, han är också familjens *kuldevta*. Hon får frågan om varför just Shiva är hennes favorit och hon svarar att hon älskar Shiva. Hon har älskat honom sedan hon var ett barn. Shiva har alltid varit den gud hon tillber och därför älskar hon honom.

När Swati har läst sin bön utför hon *arti*, under denna är hon tyst och svänger lampan framför de gudar hon skapat av Gangeslera. När *artin* är avklarad sänker hon ner gudabilderna i *Ganga* och efter det är hennes morgon*puja* avslutad. På väg hem brukar hon passa på att besöka något tempel. Det är lite olika vilket tempel hon går till. Hon besöker alla de tempel som ligger nära *Ganga*.

Swati utför sin morgon*puja* varje dag. Om hon av någon anledning inte skulle kunna ta sig ner till *Ganga* på morgonen så har hon Gangeslera hemma som hon använder sig av för att skapa *murtis*.

Swati berättar att det är väldigt viktigt för henne att utföra *puja* varje dag. Hon säger att *pujan* ger henne ro i sinnet och får allt lidande att försvinna. Hon tror att om hon har något problem så får hennes tillbedjan problemet att försvinna. Utan sin dagliga *puja* skulle hon

känna sig orolig och tom inombords. Hon ber till gud för att det gör att hon och hennes familj inte drabbas av problem och lidande.

När morgonens *puja* är avslutad går Swati hem och sköter sina sysslor i hushållet. I dessa sysslor ingår bl.a. att laga mat till familjen. Innan hon, eller någon annan, äter av den mat hon lagat erbjuder hon den till gud. Detta gör hon med all mat hon lagar, det får henne att må bra.

Det är Swatis föräldrar som har lärt henne att utföra de religiösa handlingar som hon utför. De gjorde och gör på samma sätt som hon gör nu. När hennes son har blivit lite större kommer hon även att lära honom samma tillvägagångssätt.

3. Inför pujan – det dagliga badet

På morgonen, innan kvinnorna i undersökningsgruppen utför sina *pujor*, inleder de dagen med att besöka toaletten och att sedan duscha, eller bada, borsta tänderna och ta på sig rena kläder. Detta kallas ofta för *nitya karma* vilket betyder obligatoriska handlingar. Det är undantagslöst så att alla tvättar sig och gör sig rena inför *pujan* på morgonen och alla fräschar också upp sig inför *kvällspujan*, även om majoriteten inte är lika noggranna som om morgonen.

Alla ser till att vara rena på kvällen också, men de flesta tvättar sig inte lika utförligt som på morgonen. Det är mer smuts som ska avlägsnas på morgonen och därmed är det viktigare att tvätta sig ordentligt då. Inför *kvällspujan* väljer en del att bara byta till rena kläder, medan andra tvättar sig snabbt. Det är bara en kvinna, Badaihi, som går igenom samma procedur på kvällen som på morgonen.

I böcker som behandlar hinduismen skrivs det ofta om hur viktig renheten är. Klostermeier (2002) skriver till exempel att det som idag går under benämningen hygien är inom hinduismen del av den religiösa rutinen. Det finns till exempel föreskrivet att hinduer ska ta åtminstone ett bad varje dag.²⁰ Mary Douglas hänvisar till Harper som skriver att det för en brahmin är essentiellt att varje dag ta ett bad, för utan badet skulle han inte kunna utföra sin dagliga tillbedjan till gudarna.²¹

För de kvinnor som jag har talat med verkar det som om särskilt morgonens bad är en del i morgonens religiösa mönster. När de har blivit ombedda att beskriva de religiösa handlingar som de gör under en dag har alla nämnt morgonbadet, medan de berättat om kvällens rengöring först efter att de fått frågor om detta. Morgonbadet har nästan beskrivits som ett första steg i *pujan*, ett förberedande steg som ska utföras innan de närmar sig gud. För dem alla verkar det mycket viktigt att de är rena innan de tar sig an gud och guds plats i hemmet. Förklaringarna till varför det är viktigt skiljer sig dock något.

Laxmi förklarar att om hon inte har gjort sig ren kommer hon att göra gud oren och det får inte hända. Dulari säger att det är ett måste att vara ren innan hon närmar sig gud. Hon ger ingen närmare förklaring till varför det är ett måste, det bara är så. Det är en regel som ska följas.

²⁰ *Hinduism – a Short Introduction*, s. 27ff

²¹ *Purity and Danger – an Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*, s. 33

För Anjali spelar könet in när det gäller om man behöver bada innan *pujan*, eller inte. Hon menar att hinduismen föreskriver att kvinnor måste vara rena, men för män är det inte obligatoriskt. Män kan närma sig gud utan att vara rena, men det är en omöjlighet för en kvinna. Shail pratar om att frid i sinnet och frid i själen är det absolut viktigaste när en *puja* ska utföras, men hon förklarar att den hinduiska traditionen även föreskriver att man måste vara kroppsligt ren. För Asha Rani är det också viktigt att vara ren innan hon närmar sig gud, men hon förklarar att det inte är obligatoriskt. Det går lika bra att utföra en *puja* smutsig, inget speciellt skulle hända om någon skulle göra så. Hon har dock fått lära sig att hon ska vara ren, så för henne är det ett måste. Hon menar att en *puja*, trots allt, blir bättre om den utförs av någon som är ren.

Även Prabha förklarar att man måste vara ren innan man genomför en *puja*. Hon säger dock att det finns människor som inte tvättar sig innan de tar hand om gud, men i hennes familj anser de att kroppen ska vara ren. Lajjawati, Kusumleta och Badaihi berättar att man måste vara ren innan gud berörs. Det går inte att utföra en *pujan* smutsig. På morgonen är kroppen fylld av den smuts som man samlat på sig under gårdagen, natten och morgonens toalettbesök. Den smutsen måste tvättas bort innan det går att närma sig guds plats. Någon förklaring till varför det är ett måste ger de dock inte.

Swati är inne på liknande tankegångar, hon har lärt sig av sina föräldrar att en *puja* helt enkelt inte kan utföras om hon inte badar innan.

Kvinnornas svar ger intrycket att morgonbadet är ett inledande steg i de religiösa handlingarna. För några av kvinnorna i gruppen är badet rent konkret en religiös upplevelse. Fyra stycken börjar dagen med ett bad i *Ganga*. För dem är detta inte bara ett bad som gör dem kroppsligt rena, utan de blir även själsligt rena och de tar del av *Gangas* gudomlighet.

Laxmi badar inte i *Ganga*, men genom att säga "Hare Hare Gange" när hon duschar på morgonen skapar hon känslan av att hon badar i *Ganga* och får på det sättet även en religiös upplevelse genom badet.

Klostermeier (1990) skriver att det inom många skolor i hinduismen anses viktigt att man inte bara är kroppsligt ren, ett rent sinne är minst lika viktigt.²² För de fyra kvinnor som badar i *Ganga* och för Laxmi som föreställer sig att hon badar i samma flod, är just denna mentala renhet också ett viktigt led i morgonens rengöring. Även Shail, som inte hör till dem som dagligen badar i *Ganga*, nämner att frid i sinnet och i själen är det viktigaste när man tillber gud.

²² *A Survey of Hinduism*, s. 162

Åtta av tio kvinnor beskriver badet som ett obligatorium. För de tio kvinnorna i Assi har badet blivit en del i den religiösa rutinen. Ingen av dem berättar att de läst om regeln att vara ren i någon bok, men alla gör ändå som det finns föreskrivet. De tar, minst, ett bad varje dag. Flera ger svar som ”man måste göra så”, ”det är tradition att göra så” eller ”jag har lärt mig att göra så”, men kan inte förklara varför man måste göra så, eller varför det är tradition. Det är kanske inte viktigt för dem att söka förklaringar till varför de ska eller bör göra det, utan det som är viktigt för dem är **att** de badar. Att de gör det som måste göras.

Det är intressant att alla dessa kvinnor, fast de inte regelbundet studerar religiösa texter och inte är religiöst utbildade ändå är så väl medvetna om vilka regler som gäller. Ett bra exempel på hur traditionen lever vidare trots att den förs vidare på muntlig och genom handlingar, istället för genom skrift.

Det är också intressant att badet, rengöringen har blivit ett steg i, framför allt, morgonens religiösa handlingsmönster. Badet handlar inte bara om hygien, det är även en förberedelse inför *pujan*, ett sätt att göra sig representabel för gud. För fem av kvinnorna är badet även ett sätt att bli mentalt rena. Badet inte bara har hygieniska själ, det har en djupare innebörd också.

I *Purity and Danger* skriver Douglas om Havik Brahminerna och alla de regler som finns hos dem när det gäller renhet (purity). Efter att ha beskrivit alla dessa regler skriver hon:

”The more deeply we go into this and similar rules, the more obvious it becomes that we are studying symbolic systems.”²³

Hon skriver också att forskningen inom jämförande religion (comparative religion) har blivit väldigt fokuserad på det medicinska, på medicinska förklaringar på religiösa föreskrifter. Till exempel förklaras Moseböckernas förbud mot att äta griskött med att det är ohälsosamt att äta för oss människor, framför allt i varma länder som Egypten där Moses levde. Men Douglas menar att det är synd att behandla Moses som en ”public health administrator” istället för en spirituellt ledare.²⁴

Douglas menar att reglerna först och främst ska ses som religiösa föreskrifter och inte som hygieniska. Utifrån vad kvinnorna i Benares kan föreskrifterna ses som både och. Exempelvis tar fem av tio kvinnor i undersökningsgruppen sitt morgondopp i *Ganga* (eller föreställer sig att de gör det) för att på det sättet inte bara tvätta kroppen utan även sinnet. De övriga fem duschar vanligt hemma i sina badrum. För dem är själva badet inte en religiös handling. De gör sig kroppsligt rena och det är istället en **föreberedelse** inför de religiösa handlingar som ska ske efteråt, men ändå ett måste för att *pujan* ska kunna genomföras.

²³ *Purity and Danger – an Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*, s. 35f

²⁴ *Ibid*, s. 30

I det här fallet kan badet ses som både en religiös handling och rent hygienisk. Badet gör det möjligt för kvinnorna att genomföra den efterföljande *pujan*, **samtidigt** som den rengör kroppen från smuts. Badet fyller två funktioner. De kvinnor som badar i *Ganga* poängterar att detta gör dem **både** mentalt och kroppsligt rena och detta är för dem två skilda ting.

Utifrån den tolkning jag gjort av de svar jag fått tror jag inte att det är så enkelt att en handling som kvinnornas dagliga bad kan beskrivas som **antingen** religiös, **eller** praktisk/hygienisk. Istället verkar det, i det här fallet, vara en blandning. Det existerar både symboliskt och praktiskt tänkande. Kvinnorna i gruppen skulle säkert tvätta sig varje dag, även om de inte skulle genomföra någon *puja* efteråt. Men då skulle de inte koppla samman badet med dagens religiösa handlingsmönster. Badets enda funktion skulle vara att göra dem kroppsligt rena.

Kvinnornas bad inför *pujan* kan inte endast ses som ett symboliskt handlande. För kvinnorna är badet inte bara symboliskt, det handlar om hygien, i vissa fall kombinerat med ett bad som även renar sinnet. De kvinnor som tar dopp i *Ganga* sätter dock alltid den kroppsliga renheten först. Badet handlar först och främst om att tvätta sig, i andra hand om att renas mentalt. Badet kan alltså uppfylla flera syften.

4. Undersökningsgruppens pujor

Forskare som studerat *pujan* och dess struktur och alla har uppmärksammat att dessa har en ganska fixerad struktur.²⁵ De olika handlingsmomenten återkommer från studie till studie. Uppsatsens undersökning stämmer i många fall in på den gemensamma stomme som man kan finna. Dessutom har det funnits stora likheter mellan de kvinnor som intervjuats under fältarbetet. Visst förekommer vissa skillnader även här, men det är likheterna som överväger.

Tabell 3: De olika steg, *upacaras* som kvinnorna i undersökningsgruppen utför under morgonpujan

	Hälsar solen	Ringer i klocka	Rengör/badar <i>murtin</i>	Ger <i>tikka/sindur</i> till <i>murtin</i>	Ger blommor till <i>murtin</i>	Ger <i>prasad</i>	Utför <i>arti</i>	Tillverkar <i>murtis</i> av Gangeslera
Laxmi		•	•	•	•	•	•	
Dulari	•	•	•	•	•	•	•	
Anjali		•	•	•	•	•	•	
Shail		•	•	•	•	•	•	
Asha ²⁶ Rani			•				• ²⁷	
Prabha		•	•	•	•	•	•	
Lajjawati		•	•	•	•	•	•	
Badaihi		•	•	•	•	•	•	
Kusumleta	•	•	²⁸	•	•	•	•	
Swati		•	•		•	•	•	•

Den typiska morgonpujan hos de kvinnor som ingår i denna undersökning kan sägas bestå av följande steg, *upacaras*:

1. Väcker guds uppmärksamhet, eller väcker gud efter nattens sömn genom att ringa i en klocka
2. Ger gud ett bad
3. Dekoreras gud med *tikka* eller *sindur* av *chandan* eller *roli*
4. Ger gud blommor
5. Erbjuder gud mat
6. *Arti* utförs och under denna sägs en bön av något slag (varierar mellan *artibön*, *sloka* och *chalisa*)

²⁵ Se kapitel 1.7.1. Vad är en puja?

²⁶ Vanligen hinner Asha Rani bara med de här två stegen. Har hon mer tid utför hon en lite utförligare puja.

²⁷ Asha Rani utför oftast vad hon kallar för en "mental *arti*", d.v.s. hon tänder inte någon lampa, utan föreställer sig att hon utför en *arti*.

²⁸ Rengöringen av *murtin* utförs av Lajjawatis man, som har huvudansvaret för de religiösa handlingarna i hennes hushåll.

De här sex stegen utgör de absolut vanligaste och utförs av alla kvinnorna i undersökningsgruppen. Asha Rani hinner ju för det mesta inte med att genomföra alla de olika stegen, då hon måste till sitt jobb. För det mesta begränsar hon sig till att genomföra en ”mental *arti*”, men när hon har tid går hon igenom alla de sex stegen, med undantag för att ge mat till gud, istället ser hennes svärmor till att det steget utförs.

Förutom de här sex grundstegen finns det även här vissa avvikelser, vilket inte är konstigt då det handlar om tio olika kvinnor med olika bakgrund och olika hemförhållanden. De undantag som kan nämnas är:

Vissa av kvinnorna säger ytterligare böner utöver de som de säger under *artin*. Anjali och Lajjawati läser en bön innan de utför *artin*, Shail läser en bön efter *artin* och Badaihi läser en bön när hon är klar med dekorationen av guden. Badaihi och Dulari lägger till ett steg när det gäller dekorationen av deras gudar, då de varje dag byter kläder på gudarna. Swati tillverkar varje morgon sina egna *murtis* av Gangeslera och avslutar sin *puja* med att sänka ner gudomarna i *Ganga*.

Trots dessa skillnader går det att urskönja ett tydligt handlingsmönster och gemensam struktur, det är de sex punkter som har angivits här ovan. De kan sägas utgöra kärnan i den morgon*puja* som utförs dagligen av kvinnorna i undersökningsgruppen.

Tabell 4: De olika steg, *upacaras*, som kvinnorna i undersökningsgruppen utför under kvällspujan²⁹

	Ringer i klocka	Rengör/badar <i>murtin</i>	Ger <i>tikka/sindur</i> till <i>murtin</i>	Ger blommor till <i>murtin</i>	Ger <i>prasad</i>	Utför <i>arti</i>
Laxmi					•	•
Dulari					•	•
Shail						•
Prabha					•	•
Lajjawati						•
Badaihi	•	•	•	•	•	•

Även när det gäller kvällspujan går det att se att de flesta utgår från en gemensam stomme. Fyra av kvinnorna utför inte någon kvällspuja. Bland de övriga 6 är det dock 2 olika steg som upprepas av alla under kvällens *puja* och dessa är:

1. Erbjud guden mat
2. *Arti*, under *artin* ber kvinnorna olika böner

²⁹ Fyra av kvinnorna i undersökningsgruppen utför ingen *puja* på kvällen. I tabell 4 återfinns därför bara de sex kvinnor som genomför kvällspuja varje kväll.

Kvällspujan är alltså betydligt mindre än den som utförs på morgonen. På kvällen kan man väl egentligen säga att det mest rör sig om *arti*. Eck skriver att *arti* är ett väldigt viktigt steg i en *puja*. Hon skriver att ordet *arti* har blivit ett vanligt namn för de dagliga ritualer som hinduer utför för att hedra gud och hon menar att ordet i många fall helt ersatt ordet *puja*.³⁰ I det här fallet kan jag inte hålla med om detta påstående. Under morgonens puja är det helt klart så att kvinnorna i undersökningsgruppen ser *arti* som ett integrerat steg i *pujan*. Under kvällen utför de i stort sett bara *arti* men de kallar fortfarande det de gör för *puja*, även här ses alltså *artin* som ett steg i *pujan*.

Anledningen till att den *puja* som utförs på kvällen är mindre är framför allt, enligt de svar jag fått, att det helt enkelt är mindre saker som behöver utföras på kvällen. På kvällen är gud redan badad och färdigdekorerad och det finns ingen anledning att göra det igen. Dessutom har kvinnorna själva mer att göra kvällstid och har inte lika mycket tid att avvara som de har under morgonen. Det förekommer färre skillnader mellan de olika kvinnornas tillvägagångssätt under kvällspujan än under morgonpujan. Det är egentligen bara Badaihi som skiljer sig från de övriga, då hon utför en ”fullskalig” *puja* även på kvällen, det vill säga att hon utför alla de *upacaras* som hon utför under morgonens *puja*.

Det är ju tydligt här att det finns stora likheter i hur de olika kvinnorna i undersökningsgruppen utför sina *pujor*. Det är ju inte bara hos kvinnorna sinsemellan som man kan hitta likheter. Genom att titta tillbaka på de redogörelser som redovisats hos Tachikawa, Hino och Deodhar³¹, hos Klostermeier³², hos Jacobsen³³ och hos MacKenzie Pearson³⁴, hittar jag även där tydliga likheter mellan de olika författarnas redogörelser och undersökningsgruppens redogörelser. Den hinduiska *pujan* verkar bestå av en gemensam stomme. En struktur som har förts vidare från generation till generation. Visst förekommer skillnader, men stommen är densamma hos både lekmän, som i min undersökning, och hos utbildade tempelpräster, *pujaris*, som det skrivs om i *Puja & Samskara*.

Fastän flera av kvinnorna i undersökningsgruppen utför en *puja* som influerats av både deras egna föräldrar och deras svärföräldrar och trots att kvinnorna kommer från olika platser är det är skillnaderna i utförande inte är särskilt stora dem emellan. De har alla ungefär samma sätt

³⁰ *Darsan – Seeing the Divine Image in India*, s. 47f

³¹ *Puja & Samskara*, s. 5ff

³² *A Survey of Hinduism*, s. 155f

³³ *Hinduismen – Historia, tradition, mångfald*, s.304

³⁴ *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious lives of Hindu Women*, s. 139f

att utföra *pujan* på. Trots att deras *pujor* är en blandning av olika familjers traditioner är resultatet av den blandningen slående lika hos kvinnorna i undersökningsgruppen.

Just det här med att strukturen överförs från generation till generation diskuteras lite närmare i nästa kapitel som handlar om traditionsförmedling.

5. Traditionsförmedling

Självklart är det så att det finns mängder av ritualmanualer, där det står skrivet hur en *puja* skall utföras på ”rätt sätt”. Men hur många är det egentligen som har läst dessa texter? När det gäller undersökningsgruppen i denna uppsats så är det undantagslöst så att de lärt sig tillvägagångssättet för den dagliga *pujan* genom att praktiskt delta samt iaktta och lyssna på äldre familjemedlemmar. De har inte lärt sig genom att läsa några texter, utan har lärt sig att utföra *pujan* på samma sätt som sina föräldrar och farföräldrar och på samma sätt lär de nu detta till sina barn. När en tradition förs vidare på detta sätt är det naturligt att skillnader uppstår. Tänk bara på hur ett budskap snabbt förändrades när man som barn lekte ”viskleken”. En mening, viskades från öra till öra och skulle sedan upprepas högt av den som satt sist i ledet. För det mesta blev resultatet halsbrytande, på en resa genom kanske tio personers munnar och öron hade den ursprungliga meningen förvandlats till något helt obegripligt. Om ett budskap kan förändras så lätt under en så kort period, vad ska inte då kunna hända med instruktioner som muntligt och praktiskt har spridits från generation till generation i hundratals, ja tusentals, år. Inte är det då konstigt att det förekommer skillnader i uppfattning om hur en *puja* skall utföras. Men, trots att skillnader bevisligen förekommer är likheterna ändå övervägande. Alla de sex steg som utförs av kvinnorna i undersökningsgruppen är steg som återfinns hos alla tidigare nämnda genomgångar av en *pujas* struktur och upplägg. Trots att ingen av kvinnorna i gruppen har studerat manualer som talar om för dem hur en *puja* skall genomföras och trots att de kommer från olika platser, utför de ändå sina dagliga *pujor* på slående lika sätt. De vet vad som bör göras vid en *puja* och det märks tydligt då t.ex. Asha Rani säger att hon **bara** hinner genomföra en mental *arti*, eller när kvinnorna beskriver kvälls*pujan* och säger att de på kvällen **bara** ger gud mat och utför en *arti*. Trots att de aldrig har läst om hur saker och ting skall utföras eller bör se ut har de ändå en uppfattning om hur en *puja* skall gå till för att vara fullkomlig. Genom att betona att de ”bara” hinner göra si eller så, medger de samtidigt att de är medvetna om att de därmed inte hinner med att utföra allt det som egentligen skall göras.

Det går naturligtvis att gå tillbaka till texter som är hundratals år gamla och där finna svar på hur en *puja* skall genomföras. Men, varför studera gamla texter, om gruppen som undersöks inte har läst dessa? Det viktiga är ju vad som utförs här och nu, idag, hemma hos helt vanliga människor. Även om de inte har läst några instruktionsböcker, vet de ändå vad som skall göras. Resultaten av undersökningen talar för sig själv. Tio olika kvinnor har intervjuats, från tio olika familjer med olika bakgrund och ändå har svaren från dem varit

nästan samstämmiga när de berättat hur de utför sina dagliga *pujor*. Hos dessa tio kvinnor i Assi **skall** en puja bestå av de ovan nämnda sex stegen. Det finns ingen anledning att ifrågasätta detta, då det är deras sanning, deras vardag. Jag finner mina svar i kvinnornas svar.

Att *pujans* struktur hos dessa tio kvinnor, trots vissa små skillnader, är så lika tror jag har att göra med traditionsförmedlingen. Kvinnorna i undersökningsgruppen har sedan barnsben sett sina föräldrar, mor- och farföräldrar utföra *puja* på det här sättet. Sedan de var mycket små har de också själva praktiskt deltagit. När de sedan har gift sig har de även influerats av sina svärföräldrar som lärt dem hur de anser att en *puja* ska genomföras. Genom att utföra *puja* på, i stort sett, samma sätt varje dag genom hela livet har de lärt sig att det är så det ska gå till. Det har inte lämnats mycket utrymme till förändringar. Utförandet sitter i ryggmärgen på dem.

Kvinnornas förfäder har på samma sätt lärt av sina förfäder hur en *puja* ska gå till. De flesta av de tio kvinnor som ingår i undersökningen berättar också att de lär sina barn att utföra *puja* på samma sätt som dem. På det sättet förmedlas traditionen till den yngre generationen.

Från generation till generation har handlingsmönstret förts vidare och lärts ut. *Pujan* har fått en fast struktur som används av kvinnorna i undersökningsgruppen. De exempel från andra studier, som jag redovisade i inledningskapitlet, visar också på att denna struktur är den dominerande även på andra platser i Indien och bland andra grupper.

Pujan har en rätt fast struktur, eller stomme, som de flesta rättar sig efter. Fältarbetet har påvisat att det ändå finns visst utrymme för improvisation. Flera av kvinnorna i gruppen har visat exempel på något som jag skulle vilja kalla uppfinningsrikedom. De har satt sin egen prägel på utförandet av sin *puja*.

Trots att *pujan* och sättet att utföra denna är gammal och trots att de flesta utför den på samma sätt och så som de har lärt av sina föräldrar, har det visat sig att traditionen inte alls är oföränderlig. Till exempel Shail som ber en bön till Durga fem gånger under sin morgon*puja*. Hon säger dock att man inte måste göra på det sättet, utan det är något som hon själv har kommit på. Bönen är en symbol för lycka och därför vill hon inte säga den endast en gång. Hon har kommit på ett eget tillvägagångssätt som får henne att må bra.

Anjali har låtit sig färgas av Indiens mansdominerade samhälle även när hon utför sin *puja*. Hon tar sig an de manliga gudarna först innan hon dekorerar och fixar till gudinnorna som också finns hemma hos henne. För henne känns det rätt att göra så. Hon upplever att män ska tas om hand före kvinnor och därför har hon organiserat sin *puja* på detta sätt.

Den som har gjort den största förändringen i den traditionella *pujan* är Asha Rani. Hon är yrkesverksam och eftersom hon har dåligt med tid på morgonen har hon börjat utföra vad hon

kallar mental *arti*. Istället för att tända en lampa och utföra en vanlig *arti* föreställer hon sig för sitt inre hur hon rör lampan framför husets gudabilder. För henne fyller det samma funktion som en traditionell *arti*, huvudsaken för henne är att hon fokuserar på gud under den stunden på morgonen.

Trots att de flesta kvinnorna följer ett ganska givet mönster, finns utrymme för egna tillvägagångssätt och improvisationer. Det sker en viss förändring av den traditionella *pujan*.

6. Varför utföra en puja?

Som vi har sett finns det ett tydligt mönster i hur en *puja* utförs. Kvinnorna i undersökningsgruppen utför, med några få undantag, sina *pujor* på samma sätt. Är det så att de också har samma anledningar till att utföra *puja* och de olika steg som ingår i dem? I det här avsnittet är frågan ”varför” central. Kvinnorna har fått frågan varför de gör *pujan* på det sätt de har berättat för mig och vad som skulle hända om de inte gjorde *pujan* så.

6.1 ”Det jag gör för mig själv vill jag också göra för Gud”

Rubriken till det här kapitlet sammanfattar den absolut vanligaste förklaringen jag fått till varför kvinnorna tvättar, dekorerar och ger gudarna mat. Det är en självklarhet för dem att detta skall göras. Familjens gud är levande och ska behandlas som en gäst i hemmet. Allt det de gör för sig själva vill de också göra för Gud.

Laxmi, Dulari, Asha, Prabha, Lajjawati och Badaihi säger alla att de ger gudarna ett bad på morgonen för att de, precis som vi människor, behöver tvätta sig efter en natts sömn. Kusumleta har dock en annan mer praktisk förklaring och den är att gudabilderna måste tvättas då de blivit täckta av damm under den föregående natten och dagen. Shail och Anjali säger båda att gudarna badar för att det är ett måste, det är en del i den hinduiska traditionen.

När det gäller dekorationen av gudarna är det ungefär samma förklaring som gäller här. *Tikkas*, *sindur* och blommor gör gudarna vackra. Precis som vi människor vill gudarna se vackra ut. Blommorna och sandelträet får dem dessutom att lukta gott, något som de tycker om. Dekorationerna gör gudarna glada. De mår bra av det och kvinnorna mår bra när de vet att de gjort sina gudar vackra.

Swati, Kusumleta, Lajjawati, Prabha, Shail, Dulari och Laxmi berättar alla att de smyckar sina gudar för att de skall se bra ut och att gudarna på det sättet blir lyckliga. Badaihi håller med om detta och tillägger att det även finns en vetenskaplig anledning till utsmyckningarna. Hon berättar att *chandana* och *roli* har en lugnande effekt på dem som bär det. Det får både människor och gudar att slappna av.

Anjali förklarar att dekorationen, precis som badet, är ett föreskrivet måste, det är en del i traditionen.

Vid alla möten med kvinnorna har frågan ställts om det är viktigt vilka sorters blommor som används vid dekorerandet av de olika gudarna. De flesta kvinnor säger att det inte spelar någon roll vilka blommor man använder, det går bra att ta de man har tillgång till. Men, sedan

tillägger nästan alla att de ger vissa blommor till vissa gudar och gudinnor, av olika anledningar.

Fem av kvinnorna ger *belpatra* till Shiva och de flesta förklarar det med att det är hans favoritväxt. Dulari säger att Shiva får huvudvärk om han inte får *belpatra*. Swati, som förklarat att hon älskar Shiva, dekorerar honom förutom med *belpatra* även med *madar*, en vit blomma som Shiva tycker om. Prabha ger Shiva *dhatura* på måndagar som är hans speciella dagar.

De fyra kvinnor som nämner att ge ger någon speciell växt till Vishnu (eller *Shaligram*) säger alla att de dekorerar honom med *tulsiblad* då det är den växt han föredrar. *Tulsi* används också av de flesta när gud sedan erbjuds mat. Detta förklaras med att maten inte accepteras av gud om den inte innehåller ett *tulsiblad*.

Sju kvinnor berättar också att de dekorerar gudinnorna med *gurhal*. Detta för att den är röd och anses vara gudinnornas speciella blomma. Rött är gudinnans färg.

Badaihi säger att hon ger *tulsi* till Hanuman, eftersom det är den växt han tycker bäst om. För att göra Ganesh glad ger hon honom *dhoop*, som inte är någon växt utan en speciell sorts rökelse.

Detta visar ju tydligt på att val av blommor har betydelse. Alla de som använder sig av blommor har uppgett särskilda blommor som de ger till specifika gudar. Anledningarna till detta varierar dock. För de flesta handlar det om att göra gudarna gladare genom att ge dem deras favoritblommor. För Shail är det ett sätt för henne att må bättre, för andra är det ett verktyg att förhindra att gudarna får huvudvärk, blir upprörda eller på något annat sätt påverkas negativt.

Prabha menar att hon får ut mycket mer av sina böner om hon dekorerar Shiva och Durga med de växter de tycker bäst om.

Genomgående är dock att de absolut flesta kvinnorna i gruppen, sju stycken, framför allt ser blommorna som ett sätt att göra gudarna vackra. Ett sätt att dekorera dem på samma sätt som kvinnorna dekorerar sig själva med smycken och smink på morgonen. Det är denna anledning som nämns först av alla när de får frågan varför.

Det viktiga är att dekorationen, precis som badet, görs för gudarnas välbefinnande och tillfredsställelse. Guden är en i högsta grad levande gud och han eller hon ska tas om hand på samma sätt som vi tar hand om oss själva.

6.2 Gud är personlig och närvarande

Förklaringar till varför kvinnorna i gruppen behandlar gud på det sätt de gör under *pujan*, kan bland annat hittas i den indiska synen på gud och i deras personliga förhållande till de olika gudomarna.

Det är uppenbart att gud inte är något avlägset osynligt. För de här kvinnorna är gud personlig och närvarande. Gud finns i de *murtis* och bilder som de har i hemmet och gud ska tas om hand som den levande varelse han är. I *Darsan – Seeing the Divine Image in India* nämner Diana Eck att för en hindu är gud närvarande i gudabilden/statyn.³⁵ Detta stämmer ju överens med det sätt som kvinnorna i undersökningsgruppen behandlar och resonerar kring hur de dekorerar och behandlar gudabilden under sin *puja*.

För en hindu behöver gud inte inkarneras på jorden som människa eller djur, för att han skall vara fysiskt närvarande. Gudar och gudinnor lever i de bilder som finns av dem. Bilden utgör guds riktiga kropp och genom att behandla bilden väl behandlar man också gud väl. I *Bhagavad-Gita* säger Krishna: ”De som på något sätt söker tillflykt hos mig, dem visar jag på samma sätt min gunst.”³⁶ Det visar att för Krishna kan man närma sig honom på vilket sätt som helst. Bara genom att visa att man sätter sin tilltro till honom så ser han till att ta hand om sina följeslagare. Eck tar upp just denna passage i *Bhagavad-Gita*. Hon hänvisar till Ramajuna som har skrivit att Krishna med detta kan mena att han visar sig för alla som vänder sig till honom oberoende av vilken form de finner honom representerad i.³⁷ Detta visar ju på att Krishna själv verkligen säger att han finns, rent fysiskt, där för alla dem som tillber honom. Han finns i de gudabilder som människor använder sig av för att visa sin respekt för honom. Gud är levande i bilden.

Kvinnorna i undersökningsgruppen upprepar ju gång på gång att de gör för gud vad de gör för sig själva. De behöver bada på morgonen, det behöver också gud. De vill vara vackra, det vill gud också, etc. De tar inte hand om en bild eller en staty, utan de anser att de tar hand om gud. Diana Eck formulerar detta på ett bra sätt när hon skriver att bilden som badas, smyckas, berörs och äras inte står **mellan** gud och människa. Bilden **är** gud.³⁸

³⁵ *Darsan – Seeing the Divine Image in India*, s. 3

³⁶ *Bhagavad-Gita – Vishet och Yoga*, kap 4, stycke 11

³⁷ *Darsan – Seeing the Divine Image in India*, s. 46

³⁸ Ibid

Synen på gud är antropomorfisk. Gud ges mänskliga egenskaper och behandlas som en människa.

Eck skriver också att gudabilden är en gudomlig gäst och skall behandlas på det sättet.³⁹ Den här beskrivningen av att gud är och behandlas om en gäst är något som jag har stött på vid flera tillfällen. Därför undersöktes vad som står skrivet i *Manusmrti* om hur man behandlar en gäst. I *Manusmrti* finns regler som inrutar en hindus hela dagar, från morgon till kväll om alla de föreskrifter som står där skulle följas. När de reglerna kom till var dock inte den typ av *puja* som kvinnorna i undersökningsgruppen utför aktuell utan det var fortfarande vediska ritualer och recitationer av *Vedaböckerna* som var det viktigaste sättet att hedra gud. Det finns dock beskrivet hur en gäst ska bemötas och det ska gå till på följande sätt: När en gäst anländer ska han direkt erbjudas någonstans att sitta, sedan skall han erbjudas vatten och sedan mat som tillretts på bästa sätt.⁴⁰ Detta kan jämföras med hur kvinnorna inleder *pujan* med att ringa i en klocka för att få guds uppmärksamhet, man kan säga att han ombeds/erbjuds att komma och slå sig ned på den plats där hans bild finns. Efter detta badas gudarna, de erbjuds vatten och efter att ha dekorerats får de också mat. Möjligen kan det vara så att dagens *puja* kommer från de gamla regler som finns om hur en gäst ska behandlas. Symboliska handlingar har överförts från en kontext till en annan.

Gäst eller inte, så är det påtagligt att gud är närvarande i dessa tio kvinnors hem. Han ska tas om hand och hans välbefinnande ska garanteras, därför ägnas en stor del av *pujan* just till sådana aktiviteter som är inriktade på att göra gud vacker och få honom att må bra.

Nio av tio kvinnor berättar om att de har sina speciella favoritgudar. Den enda som inte kan nämna en enskild gud är Dulari som anser att ett flertal gudar är viktigast för henne.

Den gudom som de flesta har nämnt är Durga. Sex stycken av kvinnorna har angett henne som den viktigaste gudomen. Anledningarna till varför de valt henne skiljer sig dock lite åt. Laxmi, Shail, Asha Rani och Lajjawati hänvisar till Durgas styrka. Hon är alla gudars moder och allts ursprung. Det finns ingenting hon inte klarar. Lajjawati tillägger att allt hon bett Durga om har hon också fått och därför håller hon fast vid henne. Precis detsamma säger Anjali. För Badaihi handlar det om att upprätthålla traditionen. Durga har varit *kuldevta* i hennes familj sedan lång tid tillbaka och hon sätter just därför Durga främst.

Anjali, Shail och Asha Rani nämner även Shiva (eller *Sankara*) när de får frågan om vilken som är det gud de skattar högst. Anjali förklarar att Shiva, precis som Durga har gett henne

³⁹ Ibid, s. 48

⁴⁰ *The Laws of Manu*, kapitel 3, stycke 99

allt hon bett om. Asha Rani anser att Shiva är alla andra gudars överhuvud och eftersom han är den med mest makt är han den hon tillber. Shail förklarar att hon föredrar Shiva framför andra gudar eftersom hon lever i hans stad Benares. Precis som Shail säger har Shiva en särställning i Benares, då det anses vara den stad han älskar mest. Staden sägs vila på hans treudd och Shiva skyddar den från allt ont. Därför är det många i Benares som just har Shiva som sin *ishtadevta*.

Även Swati har Shiva som sin *ishtadevta*. Hon förklarar det med att hon tillbett honom sedan barndomen och att hon älskar Shiva.

Prabha och Kusumleta berättar att deras favoritgud är Hanuman. Båda beskriver honom som stark, snäll och omtyckt och säger att det är anledningen till att de föredrar honom framför andra gudar. Prabha lägger också till att om Hanuman finns i ett hem och tillbes där ser han till att inget ont drabbar det hemmet.

Vissa har egna *ishtadevtas* som skiljer sig från familjens *kuldevta*, medan andra personligen föredrar samma gudom som familjen utsett till huvudgud. Alla har förklaringar till varför de valt just sin *ishtadevta*. Många fokuserar på gudomens styrka. Anledningen till att kvinnorna skattar en speciell gud eller gudinna högst är för att de anser att just den gudomen är den med mest makt, med störst styrka. Den starkaste är den som kan ge det bästa skyddet och som också är den som har störst möjlighet att få önskningar genomförda.

Några kvinnor motiverar sitt val med tidigare erfarenheter. De förklarar att det alltid fått de de bett sin *ishtadevta* om. Genom att hålla kvar vid denna gudom tror de att det kommer att fortsätta så. Det finns ingen anledning att överge någon som visat sig vara välvilligt inställd.

Swati och Badaihi förklarar att de tillber den gud som de alltid tillbett. Badaihi för att hålla fast vid en tradition och Swati för att hon hyser kärlek till Shiva. Hon älskar honom och skulle aldrig kunna överge honom.

Alla kvinnor har med dessa förklaringar visat att de har ett slags personligt förhållande till gudarna och gudinnorna. De har angett specifika egenskaper hos dessa som de uppskattar.

Genom sina resonemang om vilka olika blommor som föredras av olika gudar ger de ytterligare exempel på hur mycket de vet om gudarnas egenskaper och preferenser. Det personliga förhållandet mellan gud och människa är ännu en förklaring till att kvinnorna tar hand om gud på det sätt de gör under *pujan*. De känner sig knutna till de olika gudomarna och vill ta hand om dem på bästa sätt. Gud är verkligen en gäst i deras hem, någon de känner och tycker om. De vet vad han vill ha och behöver.

4.2 Val av bön

Alla kvinnor som intervjuats uppger att de någon gång under sin *pujor* säger/läser böner. Vilken typ av bön de använder sig av varierar dock.

Tabell 5: Olika typer av böner som används av kvinnorna i undersökningsgruppen

	<i>Chalisa</i> ⁴¹	<i>Sanskriti sloka</i>	<i>Artibön</i> ⁴²	Övrigt ⁴³
Laxmi	•			•
Dulari	•	•	•	
Anjali		•	•	
Shail				•
Asha Rani	•			
Prabha			•	
Lajjawati	•			
Badaihi	•			
Kusumleta	•			
Swati				•

Under alla de olika stegen i morgonpujan reciterar Laxmi olika *mantran*. Hon använder de hon kan och vilka hon använder varierar från dag till dag. Under *artin* använder hon sig dock alltid av Shiva *chalisa*, eftersom den prisar alla gudar och gudinnor.

Under sin morgonpuja använder sig även Dulari av Shiva *chalisa* under *artin*, dessutom säger hon Durga *chalisa* och en *sanskriti sloka*. Hon säger inte hela bönerna, utan använder de delar hon kan där alla gudar och gudinnor nämns.

Innan Anjali utför sin *arti*, på morgonen, säger hon två *sanskriti slokas*, en som är tillägnad *Sankara* och en som är tillägnad Vishnu. Under *artin* använder hon sig av Durgas *artibön*, men hon poängterar att hon gör *arti* för alla gudar. Att hon använder sig just av de här tre bönerna beror på att hon har läst dem sedan hon var liten, det var de bönerna som användes i hennes familj.

Shail avslutar sin morgonpuja med att säga *Gayatri mantra* och *Durga mantra*, vid kvällens *arti* använder hon sig av *Santa karam* och *Karpur gauram* som är två olika delar ur en hindibön tillägnad Vishnu. Hon förklarar att dessa är menade att sägas på kvällen och det är därför hon använder dem då.

Asha Rani använder sig, under sin morgonpuja, av Hanuman *chalisa*, Shiva *chalisa* och Durga *chalisa*, detta för att de bönerna är tillägnade hennes favoritgudar Shiva och Durga.

⁴¹ Durga *chalisa*, Shiva *chalisa* eller Hanuman *chalisa*

⁴² Durga *arti*, Hanuman *arti* eller Shiva *arti*

⁴³ *Mantran*, *Santa Karam*, *Karpur Gauram*, *Aum Nama Shivay*

Bönen till Hanuman kan hon också utantill och därför säger hon den också. Hon förklarar att bönerna avlägsnar alla problem, samtidigt som de skyddar hennes barn.

När Prabha utför sin morgonarti utför hon Shiva och Durga *arti*. Hon säger att dessa böner ger henne frid i själen. Under kvällens *arti* säger hon samma bön till Shiva.

När Lajjawati har gett mat till gudarna om morgonen så säger hon tre böner; Durga *chalisa*, Hanuman *chalisa* och Shiva *chalisa*, hon säger dessa tre för att hon kan dem utantill. Under den avslutande *artin* säger hon *artibönerna* till Hanuman och Vishnu. Samma böner använder hon under kvällsartin. Dessa böner har hon använt sedan hon var barn och har fortsatt med det genom livet.

Badaihi läser en bön under sin morgon- och kvälls*puja* och det är Hanuman *chalisa*. Hon har valt den bönen eftersom hon har läst den sedan hon var barn. Kusumleta använder sig också av Hanuman *chalisa*. Dessutom säger hon Durga *chalisa* och Shiva *chalisa*. Hon säger alla tre under *artin* och förklarar att hon gör det för att Gud blir lycklig av att höra dem. Swatis *ishtadevta* är Shiva därför säger hon bönen *Aum nama Shivay* när hon utför sin morgon*puja*.

Alla kvinnorna i undersökningsgruppen använder sig av böner, det vill säga någon form av *sloka*, *chalisa*, *artibön*, *mantra* etc., någon gång under deras morgon*puja*. De använder sig dock av olika böner och de har valt dem av olika anledningar.

Det är svårt att dra några slutsatser när det gäller val av bön. Vilka böner som används, när de används och varför de används är så skiftande att det inte går att utläsa något tydligt mönster. Det mönster som finns är att alla, utan undantag säger böner, samt att olika *chalisas* verkar ha haft stor genomslagskraft i gruppen. Tydligt är att de mest använda bönerna bland de tio kvinnorna är Shiva *chalisa*, Durga *chalisa* och Hanuman *chalisa*. En, två eller alla av de här tre bönerna används av sex stycken av kvinnorna. *Chalisa* är ett ord som härstammar från hindins (och urduns) ord för fyrtio. Bönerna har fått namnet *chalisa* på grund av att den viktigaste delen av varje bön består av fyrtio verser.⁴⁴ Det är intressant att uppmärksamma att dessa böner, som för det mesta är nedtecknade på *hindi*, verkar ersätta de mer traditionella *sanskrit*bönerna.

Värt att notera är också att inga av kvinnorna läser innantill när de ber böner. De använder sig alla av sådana verser och stycken som de kan utantill.

⁴⁴ *The Hanuman Chalisa of Goswami Tulasi Das*, s. 4

4.3 Varför utför kvinnorna i Benares puja?

I *Puja and Samskara* står att läsa att alla *pujor* utförs av en anledning. Många önskar sig saker som rikedom, god hälsa eller en son, andra söker efter andlig upplysning.⁴⁵

I *Roles and Rituals of Hindu Women* skriver Lynn Teskey att den mesta tillgängliga forskning som finns på området visar att i stort sett all religiös aktivitet som utförs av hinduiska kvinnor utförs för välbefinnande hos andra, inte för kvinnan själv.⁴⁶

Hon skriver också att det absolut viktigaste för en kvinna, som har nått statusen av att vara ”householder”, är att se till det bästa för sin man och sin familj.⁴⁷

Hur är det då med kvinnorna i den här undersökningen? De har ju alla uppnått statusen av att vara ”householder”. Varför utför de sina dagliga *pujor*? Även denna fråga har fått olika förklaringar.

Tabell 6: Kvinnornas förklaringar till varför de utför daglig puja.

	För att få frid i sinnet	För familjens hälsa och välgång	För egen hälsa och välgång	För att göra gud nöjd och på så sätt få det man önskar	För att den tiden på dagen skall ägnas åt gud
Laxmi	•	•			
Dulari	•	•	•		
Anjali	•				
Shail	•				
Asha Rani		•			
Prabha	•			•	
Lajjawati	•			•	
Badaihi					•
Kusumleta	•				
Swati	•	•			

Det mest förekommande svaret är att *pujan* ger ”*Man ki shanti*” – frid i sinnet, eller i själen. Flera kvinnor har förklarat att **om** de skulle hoppa över att utföra sin *puja* så skulle de känna sig oroliga och tomma. De skulle inte få frid i sinnet. Genom att utföra sina *pujor* ser de till att de behåller känslan av frid. De som förklarar att de genom *puja* får frid i sinnet är Laxmi, Dulari, Anjali, Shail, Prabha, Lajjawati, Kusumleta och Swati, vilket är 80 % av undersökningsgruppen. De två övriga kvinnorna ger andra förklaringar och även flera av de åtta ovan nämnda har fler svar på varför de dagligen genomför sina *pujor*. Dessa andra förklaringar ska vi nu titta närmare på.

⁴⁵ *Puja & Samskara*, s. 7

⁴⁶ *Roles and Rituals of Hindu Women*, s. 213

⁴⁷ *Ibid*, s. 212

Laxmi förklarar att hon genom att få *darshan* säkerställer att hennes familj kommer att få det bra och vara lycklig. Dessutom berättar hon att hon tillber gud för att han ska ta hand om henne. Gud måste ta hand om alla som visar honom hängivenhet.

Även Dulari utför sin kvälls- och morgon*puja* för att garantera att medlemmarna i hennes familj har det bra. Hon ber också gud om att ge henne goda kunskaper och god hälsa.

Asha Rani är den tredje kvinna som utför *puja* till förmån för sin familj. Hon gör det för att hennes barn skall vara skyddade. Dessutom förklarar hon att hon, genom att läsa böner avlägsnar alla problem.

Swati är den fjärde som berättar att hon utför *puja* för att förhindra att hon och hennes familj drabbas av problem och lidande.

Badaihi har en mer praktiskt förklaring till varför det är viktigt för henne att utföra framför allt sin morgon*puja*. Hon berättar att hon inte kan äta innan *pujan* är utförd, så för att kunna äta frukost måste hon utföra den först. Skulle *pujan* utföras med mat i magen skulle gudarna bli upprörda och *pujan* skulle vara bortkastad. Hon kan inte utföra något arbete innan hon genomfört sin *puja* och det är helt enkelt så att den tiden på dagen ska ägnas åt gud.

Lajjawati berättar att hon tror att allt hon ber Durga om under *pujan* kommer hon också att få, hittills har hon fått allt hon önskat.

Prabha delger liknande tankar. Hon genomför *puja* för att det gör att gud blir nöjd med henne. Utan *puja* skulle inte gud skänka henne allt som han hade tänkt ge henne.

Den andra vanligaste förklaringen till varför *puja* utförs är således att det görs för familjens välbefinnande. Detta stämmer ju till viss del överens med vad Teskey Denton påstår i *Varieties of Hindu Female Ascetism*⁴⁸. Men hon skriver också att detta är den absolut vanligaste orsaken till kvinnors religiösa aktivitet⁴⁹ och det stämmer ju inte in på denna undersökningsgrupp. Här är det ju klart och tydligt så att frid i sinnet, ”*man ki shanti*”, är den absolut mest vanliga förklaringen. Kvinnorna utför sina *pujor* för att nå sinnesfrid, för att kunna spendera resten av dagen utan att känna sig oroliga eller som om något fattas. Flera stycken säger ju också att inget särskilt skulle hända om någon inte utförde *puja* varje dag, det är inte så viktigt att göra det varje dag, men sedan betonar de också att för **dem** är det viktigt att detta görs dagligen för att just säkerställa deras sinnesfrid, eller själsliga frid.

I *Roles and Rituals of Hindu Women* finns också en artikel skriven av Mary McGee. Den heter ”Desired Fruits” och handlar om *vrata* och kvinnors tankar om detta. I artikeln hänvisar

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Ibid, s. 212

kvinnorna också till att upprätthållandet av riter skänker dem ”mental satisfaction” och ”peace of mind”.⁵⁰ Anne MacKenzie Pearson (1996) har också skrivit om kvinnor och *vrata*, även hon fick av en majoritet svaret att de religiösa handlingarna skänkte utövarna frid i sinnet”. Även om min undersökning inte varit inriktad på *vrata* så berör den religiösa handlingar inom samma religiösa tradition och den typ av *puja* som kvinnorna i den aktuella undersökningsgruppen har berättat om ingår också ofta i de olika *vrata* som kvinnor genomför. Så visst kan man dra en parallell mellan dessa tre undersökningar. Det är tydligt att det är den mentala friden som är det centrala, den mest påtagliga tillskrivna ”effekten” av utförandet av just dessa religiösa handlingar, så som kvinnorna själv framför det.

En vanlig uppfattning och framställning hos oss här i väst är att inom hinduismen ska alla religiösa handlingar leda till *moksha*, befrielse från återfödelsens kretslopp, men i MacKenzie Pearsons och Dentons undersökningar nämns att kvinnorna de talat med nästan aldrig för *moksha* på tal. Denton skriver att hon sällan får höra något om kvinnornas resonemang och åsikter om återfödelse, himlen och *moksha*. Det nämns nästan aldrig om kvinnorna anser att deras religiösa liv på något sätt leder till, eller på verkar detta.⁵¹

MacKenzie Pearson skriver att de flesta kvinnor hon pratade med inte nämnde *moksha* i sina diskussioner och hon fick intrycket av att detta inte var ett mål som kvinnorna tänkte särskilt mycket på.⁵²

Liknande resultat har uppnåtts i den här undersökningen. Visserligen ställdes aldrig några direkta frågor om *moksha*, men om någon sett detta som målet med sina religiösa aktiviteter så förmodar jag att det hade framkommit under våra samtal. Faktiskt är det ju så att det är bara en enda kvinna, Prabha, som överhuvudtaget nämner att hennes agerande kan ha effekt i hennes nästa liv. Då är det dock inte sin *puja* hon talar om utan istället förklarar hon att hon ger gåvor till fattiga för att det hon ger i detta liv får hon tillbaka i nästa.

Detta är intressant då det i många böcker om hinduism skrivs att det alla hinduer strävar mot är att uppnå *moksha*. Bland kvinnorna i den här gruppen verkar inte detta vara den direkta målsättningen, utan här är det psykologiska fördelar som uppnås. Kvinnorna gör *puja* för att först och främst finna sinnesro.

⁵⁰ Ibid, s. 60

⁵¹ Ibid, s. 213

⁵² *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*, s. 189

5. Slutdiskussion

Så var det då dags att slutligen sammanfatta och framförallt reflektera över det material och de resultat som denna undersökning har lett till. Första frågan som ställdes i inledningen var **Utför kvinnorna i gruppen några dagliga religiösa handlingar?** Den frågan får ett jakande svar. Alla kvinnor utför varje dag någon slags religiös handling och det är samma handling som utförs dag efter dag. De utför, undantagslöst, en daglig *puja* på morgonen och en majoritet, sex av tio, utför även en *puja* under kvällen. Detta svar leder in till frågan som ställdes i det inledande kapitlet: **Vilka religiösa handlingar utförs dagligen?** Svaret på det är att det handlar om dagliga *pujor*. Sättet som dessa utförs på är slående lika och undersökningen visade en struktur på hur en *puja* ska genomföras. Denna struktur bestod av sex steg, *upacaras*. Trots att flera av kvinnorna kom från samhällen långt från Benares, är det tydligt att de utför sin *puja* på i stort sett samma sätt. Det märks att de, trots att de lärt sig sitt tillvägagångssätt via muntlig och pratisk tradition, ändå utgår från samma mönster och likheterna är slående. Undersökningen har visserligen påvisat att det finns vissa avvikelser, men det är likheterna som överväger och det är lätt att dra slutsatsen att bland kvinnorna i undersökningsgruppen är det den här formen av *puja* som är den dominerande.

Här skall dock poängteras att denna *puja* i sex steg framförallt utförs under morgonen. Av de kvinnor som även utför *puja* på kvällen utför en majoritet, fem av sex, en mindre omfattande variant som kan sägas bestå av i huvudsak två *upacaras*, nämligen erbjuda gud mat samt att utföra *arti*. Att kvällens *puja* är mindre förklaras med att det är färre saker som ska göras för gud då och dessutom har kvinnorna själva inte lika mycket tid över att ägna till gud som de har under morgontimmarna.

De handlingar som utförs under dagens *pujor* handlar till största del om att ta hand om gud i den form som han finns representerad i huset. Kvinnorna väcker gud, badar honom, dekorerar honom, ger honom blommor, erbjuder honom mat och utför sedan *arti*. Gudabilden behandlas som en levande varelse som finns i huset och tas om hand på det sätt som de själva tar hand om sig själva på morgonen. Detta är en del av de svar som jag har fått på frågan **Varför utför kvinnorna dessa religiösa handlingar?** Just omhändertagandet av gud är naturligt för kvinnorna i gruppen. De besvarar frågan ”Varför?” med att det de gör för sig själva vill de också göra för gud. Det är en självklarhet för dem att gud, precis som vi, behöver tvätta sig på morgonen, han vill också klä på sig och göra sig fin och naturligtvis behöver han äta efter en natt av sömn. Det är rätt självklara svar och med bakgrund av det hinduiska synsättet på

murtis, gudabilder, så är det fullt logiskt att gud ska tas om hand på detta sätt. Gud är levande och finns i de bilder och statyer som kvinnorna i gruppen har hemma och han behöver omsorg och omhändertagande. Prabha förklarar ju till och med detta när hon säger att alla som har en *murti* i sitt hem måste dagligen utföra *puja* till gud. Finns gud i hemmet är det en plikt att ta hand om honom på bästa sätt. Dessutom har kvinnorna personliga förhållanden med sina utvalda gudar. De känner gudomens personlighet och vet hur han vill bli behandlad. Precis som de känner andra människor och deras egenskaper vet de också vilka olika egenskaper de olika gudarna har och de vet hur de ska gå till väga för att hålla dem på gott humör.

Kvinnorna hade lätt att förklara varför de tar hand om gud på det sätt som de gör under en *puja*. Det är fullkomligt självklart för dem att gud ska pysslas om och få sina behov tillgodosedda. Lite luddigare svar fick jag när jag ställde frågor om varför de använder sig av just de böner som de gör. Alla kvinnor svarar på frågan, men svaren blir inte lika enhälliga som tidigare. Några läser böner som där alla gudar och gudinnor nämns och på det sättet hedras de alla. Andra läser böner som är tillägnade deras *ishtadevta* eller familjens huvudgud. Någon väljer en bön som hon anser skänker henne frid i sinnet. Det vanligaste svaret är dock att man läser den bön man kan.

Alla läser dock böner och i de flesta fall handlar det om någon slags *chalisa*, en bön på hindi istället för det traditionella språket sanskrit.

Under hela mitt fältarbete har jag märkt att fråga ”Varför?” upplevs som lite besvärlig. Det är för mig tydligt att kvinnorna jag intervjuat inte tidigare har reflekterat över denna fråga i någon större utsträckning. Just ”Varför” möts ofta av en lång tystnad innan svaret ges. Särskilt märks detta när jag försöker få kvinnorna att berätta varför de utför sina dagliga *pujas*. Många svarar inte förrän jag utvecklar med att fråga vad som skulle hända om de inte skulle genomföra sin *puja* varje dag. Denna frågeställning besvaras oftast med att de skulle känna sig oroliga, som om någonting fattades om de inte utförde *puja*. De religiösa handlingarna ger dem frid i sinnet.

Efter viss betänketid svarar fyra av kvinnorna att *pujan* genomförs för att deras familjer ska må bra. Två kvinnor förklarar att genom *pujan* gör de gud nöjd och han skänker dem då det de ber om.

Trots att alla till slut svarar på frågan, består känslan av att de egentligen inte har funderat över den här frågeställningen tidigare. Efter avslutad intervju-session hemma hos Dulari frågar hon mig till och med varför jag frågar varför. Med denna fråga satte hon även mig lite på pottan, frågan varför är inte alltid så lätt att besvara.

Eftersom kvinnorna i gruppen inte verkar reflektera så mycket över varför de utför sina handlingar verkar det som om själva utfallet av *pujan* inte är det viktiga. Det är själva utförande som är det som väger tyngst. Svaret ”frid i sinnet” som jag fått av 80 % av de intervjuade är ett rätt svårtolkat svar. Vad är egentligen frid i sinnet? Kvinnorna har förklarat det med att frid i sinnet är något de får när de slipper från oroskänslor. Ett sätt att undvika oroskänslor är att utföra *puja* varje dag. En fråga som väcks hos mig då är utför de *pujan* för att nå frid, eller för att undvika oro? Eller är det kanske samma sak? De här frågorna har jag tyvärr inga svar på, men de kan vara intressanta att fundera över.

Kvinnorna förklarar att de utför de olika stegen i *pujan* för att ta hand om gud. Men de säger inget om att det är gud som skänker dem frid i sinnet. Det som ger dem frid är istället utförandet av *pujan*, det rent praktiska utförandet. Skulle de inte göra detta varje morgon skulle det kännas som om något fattades, som om de glömt något och de skulle känna sig oroliga. Det är inte gud som skänker dem lugnet, det är vetskapen om att de utfört *pujan*. Kan man i detta sammanhang då sammanställa en *puja* med vilken handling som helst? Kvinnorna berättar också om att de måste tvätta sig och göra sig rena varje morgon. Dels för att vara rena innan de träder inför gud, dels för att de helt enkelt behöver tvätta av sig den smuts de samlat på sig under gårdagen och natten. Jag tror att dessa kvinnor skulle känna sig oroliga om de inte badade på morgonen, detta skulle också få dem att känna att något fattas. Jag behöver bara gå till mig själv. Jag upplever att dagen inte riktigt startat om jag inte duschat och borstat tänderna på morgonen, jag upplever också då en känsla av att något fattas.

Jag vill påstå att svaret *Man ki shanti*, eller frid i sinnet, illustrerar att *pujan* har en mer praktisk än andlig funktion. Genom att **utföra** *pujan* **undviker** kvinnorna känslan av att något fattas och de upplever en inre frid. Denna frid skänks dock inte av gud utan av själva genomförandet av de olika stegen i *pujan*. Inte en enda gång säger kvinnorna att det är gud som skänker dem den inre friden, de uttrycker det som så att de skulle känna sig oroliga om de en dag **inte** skulle genomföra sin *puja*. Oron kommer när de bryter ett beteende som har blivit rutiniserat.

Badaihis man hade ju också liknande tankegångar när han under en intervju sade att en kvinnas dagliga religiösa handlingar gick att jämföra med dagliga rutiner som att t.ex. borsta tänderna. Är det då så enkelt? Kan denna gamla tradition av att utföra *puja* till gudarna förenklas till att liknas med vilka dagliga rutiner som helst?

Svaret på den frågan blir nekande. Precis som Badaihi protesterade mot sin mans beskrivning av hennes *puja* vill jag också opponera mig mot den bild som framställts ovan. Jag vill inte säga att den är fullständigt felaktig, men jag tror heller inte att verkligheten är så

enkel. Faktum är ju att sex av kvinnorna i gruppen säger att deras *puja* och deras böner ser till att deras familj och de själva mår bra. Detta är inget de når genom det rent praktiska utförandet av *pujan*. Det är gud som ser till att detta säkerställs. Genom sina dagligen utförda *pujor* håller de gud på gott humör och ser till att han stannar i deras hem och som tack tar han hand om familjen. Man skulle kanske kunna se det som om de har upprättat ett kontrakt med gudomen. Genom att de dagligen visar sin respekt och tilltro till honom ser han till att skydda familjen.

Den kärlek och omtanke som alla kvinnor i undersökningsgruppen visar gentemot de *murtis* de har i hemmet visar också på att *pujan* är mer än en daglig rutin. För dem är gud rent konkret närvarande i hemmet och de visar sin respekt genom att ta hand om honom på bästa sätt, som en kunglig gäst.

Jag tror att det är så att frågan ”Varför” kan ha varit lite för svår att besvara. Kanske för att det här tillvägagångssättet är en självklarhet för kvinnorna i gruppen. De har gjort på det här sättet sedan de var barn och har nog egentligen aldrig funderat över varför. För dem är det en självklarhet att de ska hedra gud med åtminstone en *puja* varje dag. Det har alltid varit så och så kommer det alltid att vara hemma hos dem. Det här med frid i sinnet kan kanske ses som en trevlig bieffekt av *pujan*. När *pujan* är utförd vet de att de har gjort det som ska göras de kan slappna av och tänka på mer världsliga ting och känner ett lugn. De slipper känna skuld känslor för att de har ”glömt gud”.

För kvinnorna är det självklart att de ska ta hand om gud när han finns i deras hem. Jag får en känsla av att detta är en så stor självklarhet att den inte behöver ifrågasättas, det är bara så!

Jag är medveten om att mitt resonemang är grundat på egna antagelser och egna känslor. Men, det här är den känsla jag fått när jag pratat med de tio informanterna.

Meningen *man ki shanti* är ju också en mening som t.ex. Anne MacKenzie Pearson har stött på ett flertal gånger under sitt arbete om kvinnor och *vrata*.⁵³ Även hon har svårt att komma fram till vad detta uttryck egentligen innebär. Jag tänker inte gå in närmare på det utan vill bara konstatera att det tydligen är ett rätt vanligt sätt att uttrycka sig. Det förekommer hos en majoritet av de kvinnor jag samtalat med och även hos en majoritet av dem som MacKenzie Pearson har inkluderat i sin undersökning.

Under slutarbetet med uppsatsen har jag ställt mig frågan om jag skulle ha uppnått ett annat resultat, fått andra svar om jag arbetat tillsammans med en kvinnlig tolk istället för med en manlig. Eftersom jag inte jobbat tillsammans med någon kvinnlig tolk är det omöjligt för mig

⁵³ *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*

att säga om det hade kunnat påverka fältstudiens resultat. Jag har dock upptäckt att flera av de svar jag fått i mångt och mycket liknar de svar som Anne MacKenzie Pearson fick i sin studie.⁵⁴ I MacKenzie Pearsons fall handlade det om samtal kvinna till kvinna, utan manlig inblandning. Kanske kan detta visa på att min manlige tolk inte haft någon större inverkan på vad kvinnorna har svarat. Det bör dock påpekas att ingen av kvinnorna i min undersökning någon gång har pratat om menstruation och den rituella orenhet som denna medför. Det kan möjligen bero på att de inte känt sig bekväma att prata om detta inför den manlige tolken, men det kan lika gärna vara så att de helt enkelt inte har funnit någon anledning till att ta upp ämnet. Allt det här är naturligtvis rena spekulationer och det känns därför inte relevant att ägna mer tid och utrymme åt detta.

För att avsluta detta diskussionskapitel vill jag belysa ett par saker som jag har upplevt som intressanta under arbetets gång.

Jag vill fästa blicken vid det faktum att i åtta av de tio hem som jag besökte var det kvinnorna som hade huvudansvaret för de religiösa handlingarna. Badaihis och Kusumletas män hade fortfarande huvudansvaret i deras hem, men i de övriga jobbade männen så mycket att de flesta inte hade tid att ägna någon tid alls åt gud under vardagarna. I de familjerna hade nu ansvaret för detta helt övertagits av de kvinnor jag intervjuade.

Detta är intressant då hinduismen av tradition är patriarkal och de flesta religiösa skrifter och ”instruktionsböcker” är skrivna för män.⁵⁵ Min uppfattning är dock att det numera sker en förskjutning av detta och att mer och mer av det religiösa ansvaret läggs på kvinnor. De är oftast hemma under dagarna och har mer tid och större möjligheter att ägna sig åt den typen av aktiviteter. Detta grundar jag inte bara på det resultat som jag fått i den här undersökningen. Detta fenomen är något som jag också upplevt i många *Bollywood*-filmer. I dessa filmer utförs övervägande delen av de religiösa handlingar som illustreras av just kvinnor. Män deltar mest i bakgrunden, om de deltar alls (undantaget bröllopsscener, där de naturligtvis är involverade till fullo). Detta har fått mig att ställa frågan. ”Är kvinnor de nya upprätthållarna av den hinduiska religiösa traditionen?” Det är de som har huvudansvaret för det religiösa i många hem, det är de som för vidare traditionen till sina barn, det är de som har huvudrollen i de religiösa inslagen i moderna *Bollywood*-filmer. Den religiösa sfären har öppnats upp för kvinnor och de får mer och mer inflytande över denna. I *Women in Indian Religions* skriver Katherine K. Young så här om dagens och framtidens hinduiska kvinnor:

⁵⁴ ibid

⁵⁵ *A Survey of Hinduism*, s. 166

”- - More Hindu women now have real choices and multiple role models from which to choose, all of which can be integrated into the life cycle in addition to marriage and work: Vedic scholars, *satyagrahnis*, *viranganas*, *samnyasins*, and the artistic performance aspect of the *ganikas*. Just what will they do next? Put otherwise, having come of age, what will the new age bring?”⁵⁶

Det är många dörrar som har öppnats för den moderna hinduiska kvinnan. Hon har möjligheter som hon inte haft förut och kan till och med ta för sig inom den religiösa världen. Men även om världen och livet för de hinduiska kvinnorna förändras är jag övertygad om att en majoritet kommer att fortsätta att utföra sina dagliga *pujor* långt in i framtiden.

⁵⁶ *Women in Indian Religions*, s. 31

6. Ordförklaringar⁵⁷

<i>Akshat</i>	Skalat/rensat ris som används vid ceremonier, t.ex. vid en <i>puja</i>
<i>Arti</i>	Cirkulerande av en oljelampa framför en gudom, heligperson eller gäst. Ett sätt att hedra och tillbedja. Stavas ibland arati
<i>Ashram</i>	Eremitage. Plats för den som lever som <i>samnyasin</i> . Ett ställe för religiös retreat för dem som lever ett asketiskt liv, t.ex. <i>sadhus</i>
<i>Assi ghat</i>	Den sydligaste <i>ghaten</i> längs Ganges, i Benares
<i>Aum nama Shivay</i>	Bön tillägnad Shiva
<i>Belpatra</i>	Blad från Bel-trädet; Woodapple-trädet
<i>Bhagwan</i>	gud
<i>Bhang</i>	Narkotiskt preparat gjort av indisk hampa
<i>Bollywood</i>	Den indiska filmfabriken som är belägen i Mumbai (Bombay)
<i>Brahmin</i>	Högsta kasten i <i>varna</i> -systemet. Traditionellt det <i>varna</i> som har kunskap om de heliga skrifterna
<i>Chalisa</i>	Hinduisk bön som oftast är skriven på hindi. Det finns flera olika <i>chalisas</i> som är tillägnade olika gudar och gudinnor.
<i>Chandan</i>	Sandelträ (pasta)
<i>Dal</i>	Linsor. Utgör den huvudsakliga proteinkällan i Indisk mat
<i>Darshan</i>	Skådande. Att se och bli sedd av gud eller en helig Person. Centralt i hinduisk gudsdyrkan

⁵⁷ Ordlistan har skapats med hjälp av följande litteratur: *Because it gives me peace of mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*, *The Age of Kali – Indian Travels & Encounters*, *Darsan – Seeing the Divine Image in India*, *Hindu Writings – A Short Introduction to the Major Sources*, *From the Margins of Hindu Marriage*, *Shiva- An Introduction*, *Hindu World – An Encyclopedic Survey of Hinduism*

Utöver litteraturen har jag tagit hjälp av egna kunskaper samt fältassistenten Ajay Kumar Pandey

<i>Devapuja</i>	Annat namn för den <i>puja</i> som idag är vanligast i hinduiska hem och tempel. Ett sätt att tillbe gud (deva). Se <i>puja</i> för mer information
<i>Dhatura</i>	Starkt berusande växt/frukt som ofta ges till Shiva Heter på engelska thorn-apple
<i>Dhoop</i>	En slags rökelse som ger ifrån sig stora mängder doftande rök. Kan också betyda solstråle
<i>Ganga</i>	Gudinnan och den heliga floden Ganges
<i>Ganga jal</i>	Heligt vatten från Ganges
<i>Ganikas</i>	Kurtisaner. Oberoende hinduisk kvinnoklass som var specialiserade i konstarterna: dans, sång och sanskrit poesi. Var sammanlänkade med kungarna i det gamla Indien
<i>Gayatri mantra</i>	Ett <i>mantra</i> från Rig <i>Veda</i> . Från början ett <i>mantra</i> som var tillägnat solguden. Idag har det dock förändrats och många använder det för att tillbe den ”nya” gudinnan Gayatri. <i>Mantrat</i> är på sanskrit
<i>Ghat</i>	Trappor som leder ner till en flod eller annan vattensamling
<i>Gurhal</i>	En röd blomma som framförallt ges till gudinnor. Kallas på engelska Shoe Flower eller Belladonna.
<i>Homa</i>	Vedisk eldritual där <i>mantran</i> och andra tig offras till elden
<i>Ishtadevta</i>	En enskild individs utvalda, föredragna gudom – ”favoritgud”
<i>Jagganath</i>	Universums herre, sägs vara en form av Krishna
<i>Jati</i>	Subkast. Den grupp en hindu föds in i och som Tidigare och till viss del även idag avgör en persons Yrkesval. Jati-grupperna inordnas i <i>varna</i> -systemet
<i>Katha</i>	(religiös) berättelse
<i>Karpur gauram</i>	Del av en hindi-bön som är tillägnad Vishnu
<i>Kuldevta</i>	Familjegud. En familjs ”huvudgud”

<i>Madar</i>	En lila och vit blomma som är förknippad med Shiva.
<i>Mali</i>	Trädgårdsmästare
<i>Mandir</i>	Tempel
<i>Man</i>	Sinne
<i>Man ki shanti</i>	Hindiuttryck som betyder ”frid i sinnet”
<i>Mantra</i>	Heliga ord/ljud som reciteras/används vid olika religiösa handlingar som t.ex. puja och yoga. Mystisk vers eller magisk formel, besvärjelse
<i>Manusmrti</i>	Manus lag. En helig bok som innehåller regler och Lagar gällande hur en hindu ska leva sitt liv. Den reglerar både det religiösa och sociala livet. Det finns flera olika smrti-texter, men Manusmrti är den som fått störst genomslagskraft
<i>Moksha</i>	Frigörelse/upplysning. Att bli fri från återfödelsens kretslopp, samsara
<i>Murti</i>	Gudabild som dyrkas och ger <i>darshan</i>
<i>Navratri</i>	Gudinnans nio nätter. En festival som tillägnas Durga.
<i>Nitya karma</i>	Nödvändiga eller obligatoriska handlingar. Sådana handlingar som utförs varje dag. Kan t.ex. vara att borsta tänderna, tvätta sig, etc. Även <i>puja</i> kan ibland ses som nitya karma.
<i>Pandit</i>	Lärd man. Hederstitel. Brahmin
<i>Prasad</i>	Mat som erbjudits till gud och som sedan äts som välsignad mat
<i>Puja</i>	Tillbedjan/dyrkan av en (eller flera) gud(ar) i hemmet, ett tempel eller någon annan plats. Innehåller oftast flera olika steg där olika saker erbjuds gud
<i>Pujastan</i>	”Altare” i hemmet där familjens <i>murti(s)</i> förvaras. Den plats som givits till Gud och där den dagliga <i>pujan</i> utförs.
<i>Pujor</i>	Försvenskad form a <i>puja</i> i plural

<i>Purana litteratur</i>	En grupp texter som representerar hinduismens kärntradition. Innehåller myter, legender och ritualer
<i>Roli</i>	Rött färgpulver som bl.a. används för att göra <i>tikkas</i> och <i>sindur</i> . Ges ofta som offergåva till gudinnan.
<i>Sadhu</i>	Helig man, som för det mesta är asket
<i>Shaligram</i>	En svart, rund sten som representerar Vishnu och tros vara hans sperma. Finns en tro att om ett <i>tulsiblad</i> kastas i floden Gandak i Nepal så kommer en sådan sten upp till ytan.
<i>Samnyasin</i>	Avståndstagare. En person som lämnat alla världsliga band och ägnar livet åt kontemplation och asketism, t.ex. <i>sadhus</i> Kallas även för sannyasin
<i>Sankara</i>	Ett av Shivas många namn. Betyder välgörare
<i>Sankat Mochan Mandir</i>	Ett tempel i Benares som är tillägnat Hanuman
<i>Sanskriti sloka</i>	Sanskrit vers
<i>Satyagrahins</i>	Kvinnliga frihetskämpar som tillämpade ickevåld
<i>Seva</i>	Tjäna gud, socialt arbete, välgörenhet
<i>Santa karam</i>	Del av en hindibön som är tillägnad Vishnu
<i>Sindur</i>	Rött pulver som placerats i en gift kvinnas hårbena. Ett av de ornament som visar att en kvinna är gift
<i>Sloka</i>	Vers med religiöst innehåll. Är oftast skriven på sanskrit
<i>Sadasa-upacara-puja</i>	En <i>puja</i> i 16 steg, <i>upacaras</i> , som av vissa anses vara den ursprungliga <i>pujan</i>
<i>Tikka</i>	Heligt märke placerat i pannan. Kan bestå av röd färg, aska m.m. och delas oftast ut i samband med <i>puja</i> och tempelbesök. Kallas även för tilak.
<i>Tulsi</i>	Holy basil. En växt som är en av Vishnus favoriter. Används ofta vid <i>puja</i> och finns t.ex. alltid med I den mat som erbjuds gud. Återfinns i de flesta hinduiska hem
<i>Tulsi ghat</i>	<i>Ghat</i> i Benares. Angränsar till <i>Assi ghat</i>

<i>Upacara</i>	Steg i en <i>puja</i> . Ett sätt att visa respekt. Innebär att olika saker erbjuds gud under tillbedjan, t.ex. vatten, blommor, utsmyckningar och mat
<i>Varna</i>	Kast (de fyra huvudkasterna är <i>varnas</i>)
<i>Veda</i>	Kunskap/vetande. En samling heliga texter som innehåller helig kunskap. Består av Rig, Sama, Yajur och Atharva veda
<i>Viranganas</i>	Kvinnliga militära frihetskämpar
<i>Vishvanath mandir</i>	Ett av de absolut viktigaste templen i Benares. Är tillägnat Vishvanath: Shiva som alltings herre
<i>Vrata</i>	Ett löfte om att utföra olika handlingar vid speciella högtider, för att säkra familjens lycka, för att bli gravid, etc. Innehåller oftast perioder av fasta

7. Källförteckning

7.1 Referenslitteratur

Bhagavad – Gita – Vishet och yoga. Översatt av Martin Gansten. Stockholm: Månocket och Nordstedts Förlag AB, 2002

Dalrymple, William. *The Age of Kali – Indian Travels & Encounters*. Oakland: Lonely Planet Publications, 2000

Douglas, Mary. *Purity and Danger – An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. London & New York: Routledge, 1999 (first edition 1966)

Eck, Diana L. *Darsan – Seeing the Divine Image in India*. New York: Columbia University Press, 1998

Harlan, Lindsey & Courtright, Paul B. (red.). *From the Margins of Hindu Marriage – Essays on Gender, Religion and Culture*. New York: Oxford University Press, 1995

Jacobsen, Knut A. *Hinduismen – Historia, tradition, mångfald*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur, 2004

Klostermaier, Klaus K. *A Survey of Hinduism*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd, 1990

Klostermaier, Klaus K. *Hindu Writings – A Short Introduction to the Major Sources*. Oxford: Oneworld Publications, 2000

Klostermaier, Klaus K. *Hinduism – A Short Introduction*. Oxford: Oneworld Publications, 2002

Leslie, Julie (red.). *Roles and Rituals for Hindu Women*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Pvt Ltd, 1992

MacKenzie Pearson, Anne. *Because it Gives Me Peace of Mind – Ritual Fasts in the Religious Lives of Hindu Women*. Albany: State University of New York Press, 1996

Pattanaik, Devdutt. *Shiva – An Introduction*. Mumbai: Vakils, Feffer and Simons Ltd, 1997

Sharma, Arvind (red.). *Women in Indian Religions*. New Delhi: Oxford University Press, 2002

Stausberg, Michael & Sundqvist, Olof & Svalastog, Anna Lydia (red.). *Riter och ritteorier – Religionshistoriska diskussioner och teoretiska ansatser*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa, 2002

Tachikawa, Musashi & Hino, Shoun & Deodhar, Lalita. *Puja & Samskara*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Pvt Ltd, 2001

The Hanuman Chalisa of Goswami Tulasi Das. Översatt av Parvez Devan. New Delhi: Viking Penguin Books India, 2001

The Laws of Manu. Översatt av Wendy Doninger & Brian K. Smith. New Delhi: Penguin Books India, 1991

Walker, Benjamin. *Hindu World – An Encyclopedic Surey of Hinduism*. Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd., 1983

Whaling, Frank (red.). *Theory and Method in Religious Studies – Contemporary Approaches to the Study of Religion*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1995

7.3 Muntliga källor

De 10 kvinnorna i undersökningsgruppen:

1. Laxmi, 50 år, brahmin. Intervjuad: 2001-10-05 och 2001-10-12
2. Dulari, 38 år, brahmin. Intervjuad: 2001-10-14 och 2001-10-16
3. Anjali, 35 år, brahmin. Intervjuad: 2001-11-18 och 2001-11-21
4. Shail, 36 år, brahmin. Intervjuad: 2001-12-24 och 2001-12-25
5. Asha Rani, 46 år, brahmin. Intervjuad: 2002-01-07 och 2002-01-08
6. Prabha, 55 år, brahmin. Intervjuad: 2002-01-07 och 2002-01-08
7. Lajjawati, 37 år, brahmin. Intervjuad: 2002-01-09 och 2002-01-10
8. Badaihi, 49 år, brahmin. Intervjuad: 2002-01-10 och 2002-01-11
9. Kusumleta, 48 år, brahmin. Intervjuad: 2002-01-10 och 2002-01-11
10. Swati, 30 år, brahmin. Intervjuad: 2001-12-24 och 2001-12-25

Bilaga 1

Opening Questions

Name?

Age?

Family (Married/unmarried? How long have you been married? Do you have children? How many?)

Living situation (Joint family or not? How many people lives in the household? Who are they?)

How long have you been living in Benares? (If not all life) When did you move here?

Where are you originally from (village/city/area)?

Do you perform any kind of religious practices in you everyday life?

If yes:

What do you do? Can you describe in detail, as if you were explaining to a child?

Do you do this every day?

Is it important for you to do this everyday? Why? Why not?

What would happen if you didn't do it? Why?

Who taught you to do this? Have you been doing this all through your life?

Who is the main god in this household? Why?

Do you visit any temples regularly? (Why? Why not?) If yes: Do you visit any special temple?

When? How often?

Bilaga 2

Opening questions – in hindi

Naam?

Umra?

Parivar (vivahit/avivahit? Aapki saadi ke kitane saal huye? Kya Aapko bachche hai? Kitane?)

Parivarik sthiti (sanyukta parivar ya nahiin? Aapke ghar (parivar) me kitane log rahate hai? Weh log kaun hai?)

Aap Banaras me kab se raha rahii hai?/ Rahen hai? (yadi pura jivan nahiin) Aap yahaan kab aai?

Aap mulrul sa kahaan se aai? (Ganv/sahar/ilaka)

Kya aap kisi taraha ka dharmik karya aapane pratidin jivan me karati hai?

Vadi haan:

Aap kaya karati hai? Kaya aap vistar se bata sakti hai jaise ki aap kisi bachche ko samjha rahii hai? Kya yeh aap pratidin karati hai?

Kya yeh aap ko pratidin karna jaruri hai? Kyon? Kyon nahiin?

Yadi aap isko nahiin karengi to kya ho jayega? Kyon?

Aapko yeh sab kisne sikhaya? Kya yeh dharmik karya aap apani sari jindagi karti aa rahii hai?

Aapke parivar ke istadevta kaun hai? Kyon?

Kya aap koi mandir niyam se jati hai? (Kyon? Kyon nahiin?) Vadi haan: Kya aap koi visesh mandir jati hai? Kab, kitani bar?